

BULLA INDUSTRIAE TUAE

LISTINOU NEPODVRŽENOU.

DOKAZUJE

FRANTIŠEK SNOPEK.

(Otisk z Časopisu Matice Moravské, ročník XXXV., sv. 1.)

V Brně, 1911.

Tiskem mor. akc. knihtiskárny. — Nákladem vlastním.

Bulla Industriae tuae listinou nepodvrženou.

Dokazuje František Snopek.

Již před dlouhou řadou let začal jsem studovati prameny dějin cyrilomethodějských. Cestu jsem si zvolil až dotud neobvyklou. Základem, na kterém jsem pracoval, byla dogmatika a kanonické právo, platné zvláště za devátého věku, na kteréžto vědy vždycky měl jsem zření. Neustal jsem v práci ani, když byly skromné moje stati prostě ignorovány a jakoby umlčovány se strany povoláné. Snad jí nebylo ani příliš milé, že jsem se snažil, pokud stačily mé síly, abych studiu cyrilomethodějskému dal ráz nový, uvedl je v proudy nové. Nyní již jsem dospěl dále: uznávají, že jsem uhodil na cestu pravou v podrobnostech, kterých si prve nikdo ani nevšimal. Ale nedočkal jsem se, že by byl někdo vyvrátil některou moji stať, které jsou spolu spojeny jako ohnivka řetězu.

Roku 1908 hájil jsem velikých našich věrozvěstův proti smělým vývodům berlinského universitního profesora Dra. Alexandra Brücknera,¹⁾ který přijímaje za přesné a nepodvržené všecky listiny Jana VIII., obsažené v nejstarším registru archivu vatikánského, legendy východní sice uznává tendenčními, ale zaujat jsa proti světcům, přeceňuje váhu některých jejich zpráv.

Dnes všimnouti si dlužno práce profesora vinohradské reálky Dra. Františka Hýhla, kterou uveřejnil v XIV. ročníku Českého Časopisu Historického roku 1908. Její záhlaví jest: Slovanská liturgie na Moravě v IX. věku.

Neměl jsem v úmyslu, psáti proti němu jazykem českým, neboť, bychť ani pili jeho nemohl odepřiti uznání, pozastavoval

¹⁾ Konstantin-Cyryll a Methoděj, slovanští apoštolé. Slovo na obranu historické pravdy jejím přátelům. V Olomouci 1908.

jsem se nad neobyčejnou jeho češtinou. Klassickým toho svědkem uvedu jistého pána, rodem Němce, který však dokonale ovládá jazyk český, který, když jsem jemu přečetl jediný odstavec stati Hýblový, zvolal: das ist ja ganz deutsch.

Z té příčiny neminil jsem polemizovati proti němu jazykem českým, ponechávaje si toho pro německé zpracování výše dotčené obrany našich věrozvěstův. Ale byly veřejně proneseny hlasy: „Dr. Hýbl dokázal, že papežská kurie liturgii slovanskou vlastně nepovolila,“ a „Hýblový práce hlavním výsledkem je: papežové nepovolili slovanské bohoslužby; Methodios jednal proti vůli Říma, a listina vřazená do sbírky listů papežských a liturgii slovanskou dovolující jest padělkem nejbliže příští doby z krajiny jadranských glagolášů, kteří jimi chtěli dokumentovat svůj nárok na konání slovanské bohoslužby. Tím řešením, za nějž (sic) musíme býti vděční pilné a přesné kritické práci páně Hýblově, učiněn konec nezdravému kolísání v této otázce.“ Tu již nelze jinak než ozvat se i po česku, bychť nesměl očekávati vděčnosti ani uznání, ani kojiti se nadějí, že vývody moje budou přijaty, ba obávati se jest, že stať tato nebude ani čtena, a bude-li, že důvody moje proti holým domněnkám, jež pronesl Dr. Hýbl, nebudou váženy.

Již od počátků svých studií cyrillo-methodějských nedůvěřoval jsem v mnohém zvláště pannonským legendám. Ve IV. ročníku „Sborníka historického“ na str. 134, jež vydával Dr. Ant. Rezek, roku 1886 po prvé jsem je prohlásil za tendenční. V lednovém sešitě hrněnské „Hlídky“ roku 1905 jsem opakoval svůj výrok a zdůraznil jej.¹⁾ Teprve koncem roku 1906 vyšly v Archivě für slavische Philologie stati Dra. Brücknera,²⁾ který sice prohlašuje pannonské životy tendenčními, ale ve své studii není důsledným sám sobě.

Dr. Hýbl na ně pohlíží jinýma očima. Po rozumu jeho alespoň legenda o svatém Methoději „ve vypravování fakt, třeba ne v jejich logické souvislosti a motivaci až dosud vždy se osvědčila spolehlivou.“³⁾ Ale již v téže poznámce, odkud vzata

¹⁾ Viz moje Studie cyrillo-methodějské. V Brně 1906, str. 41.

²⁾ Thesen zur Cyrillo-Methodianischen Frage. Archiv für slavische Philologie. Herausgegeben von V. Jagić. 28. Band, Berlin 1906. S. 186—292.

³⁾ Slovanská liturgie na Moravě v IX. věku. Český Časopis Historický, XIV. ročník (1908), str. 17. pozn. 1. str. 410 pozn.

tato věta, uchyluje se od svého pramene. Neboť kdežto udává tento, že Methoděj stal se 869 pouhým biskupem a teprve asi 873 na žádost Moravanův dosáhl hodnosti arcibiskupské, v polemice s pisatelem těchto rádkův píše, že se titul legata stolice papežské „snáší i s vypravováním legendy, podle níž Methoděj po návratu z Pannonie vysvěcen byl na arcibiskupa,“ kdežto legenda mluví o pouhém biskupovi.

Na str. 9. píše náš autor, že přicházejí na Moravu, „byl Konstantin pouze knězem, Methoděj mnichem laikem,“ a v poznámce 5. dodává: „Že Methoděj až do svého příchodu do Říma nebyl knězem, dokazuje také Snopek Velehr. Sbor. VI. 47 sld.“ Ale na dotčeném místě v pojednání o Listě Hadriana II. v pannonské legendě na str. 55—58 právě ze dvou výrokův téže legendy vyvozují zcela jasně, že Methoděj přišel do Říma r. 867 jáhnem, nikoliv však pouhým mnichem.

Náš autor soudí správně, že zavedení slovanské bohoslužby bylo životním úkolem našich světcův, ale nepřipouští zprávy listu Jana VIII. Industriae tuae, kterým ji potvrdil, ani zpráv pannonských legend, jejichž, abych tak řekl, jest dogmatem, že papež liturgii slovanskou schválil. Život svatého Konstantina-Cyrilla v hlavě 17. uvádí jako faktum, že „papež přijav knihy slovanské posvětil a položil je v kostele svaté Marie, který sluje „u jeslí,“ a zpívali nad nimi mši“, jako by to byly ostatky svatých. A život svatého Methoděje vypravuje v hlavě 6., že papež „posvětil učení jejich, položiv evangelium na oltář svatého apoštola Petra.“ Životopisci neběželo o nic jiného, než konstatovati, že papež schválil slovanskou liturgii, proto v legendě prve uvedené následuje po krátké zmínce o svěcení učenníkův slovanských: „A když je světili, tu zpívali mši v kostele svatého Petra slovanským jazykem a druhý den zpívali v kostele svaté Petronilly a třetí den zpívali v kostele svatého Ondřeje a odtud opět u velikého učitele pohanův Pavla apoštola, v kostele v noci zpívali svatou liturgii slovansky nad svatým hrobem, majíce na pomoc svatého Arsenia biskupa, jednoho ze sedmi biskupův, i Anastasia bibliothekáře, což se ovšem nijak nesmělo diti beze zvláštního povolení apoštolské stolice.

Z téže příčiny čteme v hl. 6. života svatého Methoděje, že papež ujal se slovanských knih proti jejich

tupitelům namítajícím: „Nesluší nížádnému národu míti pismo svoje, kromě Židův, Řekův a Římanův dle nápisu Pilátova, jež napsal na kříži Páně.“ nebo prý je papež nazval Pilátníky a trojjazyčníky a prokrel je (vyloučil je z církve). Nad to rozkázal jednomu biskupovi, který byl trojjazyčníkem, aby posvětil ze slovanských žákův tři kněze a dva lektory. Tím mělo býti ukázáno protivníkům, jak velice si vážil papež slovanské bohoslužby, že jí i hájil a protivníky její potrestal přísně.

V té věci však nevěří náš autor legendě ve vypravování fakt prý až dosud spolehlivé, neboť oba bratři neměli na Moravě ještě náležitých kanonických [snad hierarchických] hodností, aby novotu takovou mohli nedím zaváděti, ale i sami vykonávati. I jest svrchovaně pochybno, že by byl prostý kněz z nenadání přicházející do cizí země počal hned s novotou tak dalekosáhlou.¹⁾

Zapomíná náš autor, že toho netvrdí ani naše legendy. Život svatého Methoděje v hlavě 8. podává nám list papežův Gloria in excelsis Deo, v němž sice nenalézáme, jak jsem připomněl již roku 1897, slov schvalujících přímo slovanskou bohoslužbu, jež měla místo mezi větou druhou a třetí, po ní následovala pátá, nařízení, že epistola s evangeliem zpívána býti má prve latinsky, potom slovansky, po něm následoval odstavec šestý, kdež papež tresty hrozi tupitelům slovanského pisma a slovanské bohoslužby, načež následoval odstavec čtvrtý o kněžích cizích. Náš pramen tvrdí jedině, že mši svatou a křest slovansky sloužiti „filosof Konstantin začal boží milosti a v důvěře ve svatého Klimenta“. Rovněž máme v hlavě 15. života Methodějova zprávu, že světec „byl pouze žaltár a evangelium s apoštolem a vybranými službami církevními s filosofem přeložil prve“, totiž před odchodem do Říma roku 867. Z toho soudím právem, že Konstantin-Cyryll ne hned po příchodu svém na Moravu, nýbrž nedlouho před tím, než odešel do Říma, začal sloužiti slovansky, a to nikoli každého dne, protože měl pouze některé služby přeložené. Tohoto zřejmého svědectví legend našich nelze naprosto odmitati.

Při kritické analýze listu Hadriana II. v pannonské legendě ve stati dotištěné roku 1897 seznal jsem, že autor legendy

¹⁾ Na uv. m. str. 9.

passus o povolení slovanské liturgie papežem úplně pominul z příčiny, které se nyní nelze více domysleti s jistotou, a zvrátil celý pořádek myšlenek v listě, jak udáno výše.¹⁾ Věc, která by měla pro nás cenu největší, která i v legendě by měla význam převelký, jest úmyslně vynechána. Věru věc nepochopitelná u autora, který zrovna činí svým dogmatem, že slovanská liturgie jest docela zákonitá, že má nejvyšší schválení církevní. Legendy tedy vydávají za nepochybné historické faktum povolení slovanské bohoslužby Hadrianem II., tudíž Dr. Hýbl proti svému vlastnímu principu, že legenda o svatém Methoději až dosud vždy se osvědčila spolehlivou, dokazuje nejenom nepůvodnost listu Hadriana, ale i bully Jana VIII. Industriae tuae, a tvrdí, že Methoděj nemaje přivolení papežova jakožto arcibiskup zavedl slovanskou liturgii o své ujmě.²⁾

V 15. hlavě života Konstantinova-Cyrylova čteme, že svatí bratři na cestě do Říma se zastavivše u pannonského knížete Kocela přijati byli se vsí ochotou. Ba Kocel zamilovav si pismo slovanské naučil se jemu a nařídil padesáti žákům, by se jemu učili. Dr. Hýbl píše na str. 9. v poznámce: „O nějakém působení v Pannonii, kterou ovládali duchovní němečtí, v té době nemůže býti ještě řeči.“ A něco dříve: „Avšak není pravděpodobno, že by oba bratři, voláni jsouce do Říma a majíce tedy určitý cíl, byli se zdrželi téměř 1½ roku na cestě.“ Se své strany nemám, co bych namítal proti této poznámce, proto že v římské legendě čteme, že svatí bratři po několika dnech došli do Říma (sicque post aliquot dies Romam applicuerunt), ale nechápu, jak se shoduje s jeho domněnkou o spolehlivosti pannonských legend u vypravování fakt. Nad to ani legenda neudává, jak dlouho se zdrželi u Kocela.

Dále se nerozhodl, zdá se, náš autor, kterému z obou čtení listu Hadriana dáti sluší přednost, zdali onomu, jak je máme v pannonské legendě, čili jak nám je podává pochvala (vlastně pochvalné slovo) svatého Cyrilla a Methoděje. V prvním textě uveden Methoděj jako pouhý kněz, v druhém jakožto arcibiskup.

¹⁾ List Hadriana II. v pannonské legendě a bulla Jana VIII. Industriae tuae. Sborník velehradský, ročník VI., str. 79 sled.

²⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 156, 158 a jinde.

Na str. 18. píše: A tak bychom byli vedeni k tomu, uznati za správnější — aspoň co se týče situace — znění B [pochvalného slova]. Ale v poznámce na str. 17. hájí čtení pannonské legendy, podle níž papež poslal kněze Methoděje Kocelovi s listem Gloria in excelsis Deo.

Takto Dr. Hýbl jednou shoduje se s legendou pannonskou, a po druhé se nesrovnává s ní. Zvláště pak třeba podotknouti, že ačkoli legenda celým svým obsahem nasvědčuje, že kompetentní úřad, apoštolská stolice, slovanskou bohoslužbu povolil, bojuje Dr. Hýbl nejenom proti původnosti listu Gloria in excelsis Deo, nýbrž také bully Jana VIII. Industriae tuae, spoléhaje na vývody nynějšího profesora na universitě bonnské Dra. Leopolda Karla Goetze s tím však rozdílem, že má zření více na tehdejší státní a církevní poměry, než učenec německý. A protože jsem ve stati výše dotčené z roku 1897 na základě bully Industriae tuae uznávané téměř obecně za autentickou, nikoli bez úspěchu, trvám, obhájil listu Hadrianova, budiž mi dovoleno nyní abych se ujal původnosti bully Jana VIII. Daleko by mě zavedlo, kdybych uváděl důkazy svoje znova obšírněji; kdo bude chtít, nalezne je v VI. svazku Sborníka velehradského; nejdůležitější jsem otiskl v „Hlídce“ roku 1902. na str. 792 sled., když jsem podával zprávu o Pastrnkových Dějinách slovanských apoštolův.

Dr. Goetz píše na str. 59. své Geschichte der Slavenapostel:¹⁾ Das Schreiben Johannis hat, wie ich oben schon bemerkte, Ähnlichkeit mit der Fälschung von 869, der wesentliche Inhalt und Gedankengang ist in beiden derselbe. Methodius wird vom Papst als Erzbischof bestätigt, die slavische Kirchensprache wird als solche vom Papst legitimiert. Das sind also auch in der Fälschung von 880 die beiden Punkte, um die sich das ganze Schreiben dreht.

Das Schreiben Johannis selbst ist aber eine Fälschung, die genau nach dem echten Briefe Stephans V. angefertigt wurde. Wenn Stephan V. den Wiching zum Nachfolger des Methodius einsetzte und die Liturgie entschieden verbot, so wird hier Methodius als der rechtmässige Erzbischof erklärt und die Liturgie

¹⁾ Geschichte der Slavenapostel Konstantinus (Kyrillus) und Methodius. Gotha. 1897.

in der slavischen Sprache genehmigt. Die Fälschung ist eine so genaue Kopie des Briefes Stephans V. von 885, dass nicht nur die Einteilung und der Gedankengang derselbe ist, sondern daß der Fälscher manchmal gleich mehrere Sätze hintereinander wörtlich aus dem Briefe Stephans herübergenommen hat.“

Připouštím, že list Hadrianův s Janovým shoduje se poněkud co do myšlenek, co do obsahu, ale nikterak co do postupu myšlenkového, neboť jsem ve své analýze listu Hadrianova dokázal, že myšlenky listu jsou jináč seřazeny, než by měly býti. K tomu Methoděj podle legendy tehda, když byl jemu odevzdán list tento, nikterak nebyl arcibiskupem, nýbrž pouhým knězem.

V druhém odstavci z Goetze uvedeném neshodují se jeho slova s pravdou, že papež Štěpán Vichinga ustanovil nástupcem Methodějovým. Snad s tím úmyslem podnikl Viching roku 885 svou cestu do Říma, ale jistě by nebyl býval politikem, kdyby byl otevřeně vyjevil svoje přání, znaje dobře, že apoštolská stolice tehda ještě nedopouštěla translaci biskupských. Proto představil se papeži pouze jako bezúhonný, pravověrný biskup, jemuž Methoděj nemálo ukřivdil, vyobcovav jej z církve pro jeho vzpurnost a nepodajnost.

Věda dobře, že v Římě naprosto ještě přesvědčení jsou o Methodějově pravověrnosti, nedotýkal se jí zpráva, za to odsuzoval jeho stanovisko proti vsouvání Filioque do symbola, a kladl příslušný důraz na jeho prý svárliivost, vytýkal mu nedostatek kollegality a obžaloval jej z pověřivosti.

Podarilo se Vichingovi zbožného papeže získati na svou stranu, následkem toho zrušil Štěpán VI. vyobcování z církve nad ním vyrčené a zpět jej poslal na biskupskou stolicí nitranskou. Tak vykládám zcela správně slova listiny Štěpánovy: „ideo eum vobis (Svatoplukovi) ad regendam sibi commissam a Deo ecclesiam remisimus.“¹⁾ Papež tedy neustanovil Vichinga nástupcem Methodějovým; Viching nevrátil se z Říma u vítězoslávě jakožto arcibiskup. Ano máme-li zření na to, že Řím tehda nedopouštěl ještě translace biskupův a pak na slova 14. hlavy instrukční „Successorem, quem Methodius sibimet contra omnium

¹⁾ Dr. Gustav Friedrich, Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae. Tomus I. Pragae 1904—1907, pag. 25.

sanctorum patrum statuta constituere presumpsit, ne ministret, nostra apostolica auctoritate interdicite, donec suam nobis presentiam exhibeat et causam suam viva voce exponat,¹⁾ neměl Viching ani nejmenší naděje, že dostoupí na prestol arcibiskupský později, snad rozhodnutím legátův, kteří s ním měli býti posláni na Moravu.

Nesprávná jest věta našeho autora „Die Handlung ist also im Commonitorium weiter vorgeschritten als im Brief“²⁾ již z té příčiny, protože se zakládá na domněnce, že Viching byl jmenován Methodějovým nástupcem. Slova výše dotčená mohou býti dle pravidel hermeneutických vykládána pouze v ten smysl, že papež poslal Vichinga pouze „ad regendam sibi commissam a Deo ecclesiam“³⁾ ke správě nitranského kostela a dioecese. Papež vyhradil si právo rozhodovati o nástupci Methodějově, až by se Gorazd do Říma dostavil, pročež stolec moravského metropolity nezbytně zůstal uprázdněný.

Ani při nejlepší vůli nemohu souhlasiti s nebožtikem otcem Martynovým, že Viching svoji cestou do Říma zamýšlel, obžalovati nebožtíka ze svévole, z porušení práv stolice apoštolské a nářknouti Gorazda, že si osobil církev pannonskou, jak se toho dočítáme v kommonitoriu.⁴⁾

Podle mého rozumu listiny lze správně vyložití v ten smysl, že úmyslem Vichingovy cesty do Říma bylo, sprostiti se exkommunikace, kterou na něho byl vyřkl Methoděj. Toho dosáhl nestydatě lživou, nactiutračnou zprávou o Methoději. Opakuji, že v listinách, svědomitě je zkoumajе podle všech pravidel hermeneutických, u Methoděje nenalezl jsem žádného bludu, žádné „řecké nauky“, ba ani značnější úchyvky od kostela římského. Methoděj sice vyloučil Vichinga z církve, ale

¹⁾ l. c. pag. 28.

²⁾ Goetz, Geschichte der Slavenapostel, P. 48.

³⁾ Friedrich, Codex diplomaticus I. pag. 25.

⁴⁾ Jean Martynov S. J., Saint Méthode apôtre des Slaves et les lettres des souverains Pontifes conservées au British Museum. Revue des questions historiques. Livraison XXVIII. (1880) pag. 395. „d'accuser le défunt d'arbitraire, d'empiètement sur les droits du siège apostolique et de représenter Gorazde comme usurpateur de l'Église pannonienne, ainsi que le commonitoire le laisse entendre.“ Český překlad v textě jest Al. Hlavinkův ve Sborn. velehr. III., str. 194.

nepochybuji ani dosti málo, že nitranský biskup, spoléhaje na přízeň knížecí, úřad přes to vykonával dále, což také náleží k hrozným oněm zločinům, ze kterých jej káře papež Jan VIII. ve svém listě z 23. března 881.¹⁾

Však nebudu upírati, že obojí písemnost, bulla Jana VIII. Industriae tuae i list Štěpána VI. Quia te zelo fidei, má jednaké rozdělení a jednaký obsah myšlenkový. Připouštím, že písec listiny pozdější druhdy převzal z dřívější zrovna několik vět za sebou do slova, tak že list později psaný jeví se býti dosti dokonalou kopií, nebo chce-li kdo, plagiátem dřívějšího. Ale takový souhlas dvou listin ještě nenasvědčuje a priori, jak se zdá Dr. Hýblovi, že jedna z obou je nepůvodní, falšovaná, ani kdyby nebylo jiných pochybností.²⁾ Nikdo nebude tvrditi, že by nebyl Štěpán VI. býval s to, aby bez pomoci listu svého předchůdce nemohl sestaviti listu knížeti Svatoplukovi. Není také prvý případ v diplomacii papežské, kde papež pozdější ve svých pojednáních se dovolával výrokův svých předchůdcův.³⁾ Prve již dovolil jsem si upozorniti, že právě Štěpánovi VI., ač mohl užiti slov svých vlastních, při koncipování listu Pavlovi biskupu placentijskému předlohou byly listy papeže Řehoře Velikého Kandidovi, opatovi svatého Ondřeje, a Janovi, biskupovi syrakusskému, oba z roku 598.⁴⁾ Zatím ovšem nemohu uvésti příkladu, že bylo kdy užito jako předlohy listu papežského ve smyslu originálu odporujícím.

Na ony tedy částky obojí listiny, ve kterých zřítí lze nápadný souhlas formální, blíže prohlédneme a potom o něm budeme rozjímati.

Dilecto filio Sfentopulcho
glorioso comiti.⁵⁾

Stephanus episcopus servus
servorum Dei Zuentopolco regi
Sclavorum.⁶⁾

¹⁾ Friedrich t. c. pag. 22. „quicquid inhormiter adversum te est commissum.“

²⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 289.

³⁾ Na uv. m. str. 171.

⁴⁾ Studie cyrillo-methodějské. Rozšířený otisk z „Hlídky“. V Brně 1906, str. 145.

⁵⁾ Friedrich, Codex I. pag. 19 sequ.

⁶⁾ l. c. pag. 23 sequ.

Industrię tuę notum esse volumus, quoniam confratre nostro Methodio, reverentissimo archiepiscopo sanctę ecclesię Marabensis, una cum Semisino fidei tuo ad limina sanctorum apostolorum Petri et Pauli nostramque pontificalem presenciam veniente atque sermone lucifluo referente didicimus tuę devocionis sinceritatem et tocius populi desiderium quod circa sedem apostolicam et nostram paternitatem habetis.

Nam, divina gracia inspirante, contemptis aliis seculi huius principibus beatum Petrum apostolici ordinis principem vicariumque illius habere patronum et in omnibus adiutorem ac defensorem

pariter cum nobilibus viris fidelibus tuis et cum omni populo terrę tuę amore fidelissimo elegisti et usque in finem sub ipsius et vicarii eius defensione colla summittens pio affectu cupis auxiliante Domino utpote filius devotissimus, permanere.

Quia te zelo fidei sanctorum apostolorum principi Petro videlicet regni celestis clavigero omni devocione devovisti, eiusque vicarium pre cunctis huius fluctivagi seculi principibus principalem

patronum elegisti,

eiusque te cum primatibus ac reliquo terre populo tui-
cioni pariter commisisti

continuis precibus Deum bonorum omnium largitorem exoramus, ut ipsius muniaris suffragio, in cuius manu sunt omnia iura regnorum, quatenus eius vallatus auxilio et intervencionibus

apostolorum principum Petri et Pauli et a diabolicis muniaris insidiis et corporali sospitate leteris, ut anima et corpore tutus ab eterno iudice bonis operibus decoratus perpetua felicitate doneris. Nos eciam qui eius vicariacione fungimur, debitam sollicitudinem pro te gerentes, in quocunque indigueris negocio, in his, quę ad salutem tuam pertinent, Deo auxiliante protectorem invenies in omnibus.

Quem ob fidei dignitatem cum omnibus tuis fidelibus nulla terrarum obsistente intercapidine spiritualibus ulnis quasi presentem

amplectimur amore ut spirituales filium.

Pro qua scilicet tanta fide ac devocione tua et populi tui apostolatus nostri

ulnis extensis te quasi

unicum filium amore ingenti amplectimur et cum omnibus fidelibus tuis paternitatis nostre gremio veluti oves Domini nobis commissas recipimus viteque pabulo clementer nutrire optamus atque nostris assiduis precibus omnipotenti te Domino commendare studemus, quatenus, sanctorum apostolorum suffragantibus meritis, et in hoc seculo adversa omnia superare, et in celesti postmodum regione cum Christo Deo nostro valeas triumphare.

V bulle Jana VIII. potom následuje zpráva, jak vyšetřována byla pravověrnost Methodějova. Papež totiž dí, že se otázal moravského arcibiskupa před synodou (coram positis fratribus nostris episcopis),

si orthodoxę fidei symbolum ita crederet, et inter sacra missarum sollempnia caneret, sicuti sanctam Romanam ecclesiam tenere, et in sanctis sex universalibus synodis, a sanctis patribus, secundum evangelicam Christi Dei nostri auctoritatem promulgatum atque traditum esse constat.

Methoděj dosvědčil, žeť jest úplně pravověrným:

Ille autem professus est, se iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam, sicuti sancta Romana ecclesia docet et a patribus traditum est, tenere et psallere.

Štěpán VI. chválí nadmiru Svatopluka, že v této věci se obrátil na církev římskou, která jest hlavou církvi všech, na základě výrokův Kristových Mat. 16, 18 a Luk. 22, 31, 32 velebě nejvyšší učitelskou autoritu římské stolice.

Tuam devocionem amplectimur, volentem discere ut prudenciam tuam digna attollamus laude, quę non alibi vagari, sed ipsam quę caput est, studuit consulere, a qua etiam omnes ecclesię sumpserunt exordium.

Potom v naší listině následuje stručný výklad katolické nauky o nejsvětější Trojici, jak ji apoštolové přijali od Pána a od apoštolův svatá katolická apoštolská církev římská. Papež Svatopluka napomíná a zapřisahá, by se vždycky a ve všem držel této nauky.

Když byla prokázána pravověrnost Methodějova, v listině první potvrzuje Jan VIII. výsadu arcibiskupství Methodějova a uvádí jej zase ve všeliká jeho práva; v druhé pak Štěpán VI. rehabilituje Vichinga na biskupství nitranské. Zde zřejmě lze viděti, kterak pisec pozdější listiny užiti uměl dřívější:

Nos autem illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse repperientes vobis iterum ad regendam commissam sibi ecclesiam Dei remisimus.

In qua et Wichingum venerandum episcopum et carissimum confratrem ecclesiastica doctrina eruditum repperimus et ideo eum vobis ad regendam sibi commissam a Deo ecclesiam remisimus, quia fidelissimum eum tibi et pro te satis sollicitum in omnibus agnovimus.

Quem veluti pastorem proprium ut digno honore et reverencia letaque mente recipatis iubemus,

Quem veluti spiritualem patrem et proprium pastorem digno honore et debita reverencia sincera mente recipite, tenete et amplectimini, quia in eo exhibitum honorem Christo conferitis, ipso dicente: Qui vos recipit, me recipit. Et qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Matth. 10, 40.

quia nostrę apostolicę auctoritatis precepto eius archiepiscopatus ei privilegium confirmavimus et in perpetuum Deo iuvante firmum manere statuimus, sicuti antecessorum nostorum auctoritate omnium ecclesiarum Dei iura et privilegia statuta et firmata consistunt.

Ita sane ut iuxta canonicam
tradicionem omnium negocio-
rum ecclesiasticorum habeat
ipse et ea velut Deo contem-
plante

dispenset,
nam populus Domini illi
commissus est et pro anima-
bus eorum hic redditurus erit
rationem.

Důvodem rehabilitace Methodějovy bylo, že byl uznán pravověrným, a tudíž potvrzena byla jemu výsada jeho arcibiskupství; důvodem restituce Vichingovy uvádí se také jeho pravověrnost a knížeti oddanost, ale předchází tomu dosti obsírný výklad víry kostela římského, který zde byl pomínut.

U Jana VIII. následuje potom zpráva o konsekraci Vichingově pro nově zřízenou biskupskou stolicí v Nitře a rozkaz, by ještě jeden schopný kněz neb jáhen do Říma byl poslán na přijetí svěcení biskupského, aby tito tři biskupové na jiná místa biskupy mohli světití, a nedoprošovati se pomoci svých německých kolegův.

Protože Methoděj byv z haerese obžalován, dosáhl úplné rehabilitace a znova byl uveden do svých práv všech, samo sebou se rozumí, že nový suffragán byl jemu podřízen, a to tím spíše, protože již osoba jeho poněkud zdála se podezřelou papeži i arcibiskupovi. Ale protože Methoděj nemohl knížecímu kandidátovi nic vytýkati pro dosavadní jeho chování, (což usoudil jsem ze zřejmých slov listiny „ut pariter cum ipsius archiepiscopi consensu et providencia . . . utilem presbiterum vel diaconem dirigas, quem similiter in alia ecclesia . . . ordinemus episcopum“), nemohl ho odmítnouti ani papež, nechtěje urazití knížete. Pročež shledává v něm tajného odpůrce arcibiskupova, důtklivě ho napomenul, aby navlas poslouchal svého metropolitu. Toho bylo třeba tím více, protože v následujících rádcích zamýšlel papež výslovně potvrditi slovanskou liturgii.

V druhé listině obsírně poučuje Štěpán VI. knížete o církevním postě, káře dle zprávy Vichingovy nebo někoho z jeho družiny — ovšem jenom podmíněně („si ita est, ut audivimus“)

Ipsa itaque omnium eccle-
siasticorum negotiorum et
officiorum habeat curam et
Dei timorem pre oculis

habens dispenset eadem,
quia et pro his et pro
animabus commissi sibi
populi ipse redditurus erit
districto iudici rationem.

— Methodějovu pověru a nedostatek snášlivosti. Exkommunikace pak, již byl vyslovil na Svatopluka a lid jeho (snad správněji: na některé jeho dvořany), nebude prý mítí účinku nižádného, budou-li se jenom všichni pevně držeti víry kostela římského.

V bulle Jana VIII. následuje nařízení, aby všichni klerikové říše Svatoplukovy jakéhokoliv řádu, ať Slované, ať kteréhokoliv národa, podrobení byli arcibiskupovi Methoději jako legátovi apoštolskému (neboť na Nitransku byli povinni především poslouchati Vichinga, svého biskupa) a ničeho nepodnikali bez jeho vědomí a souhlasu, a jak by měla býti potrestána vzpurnost a neposlušnost, které by se snad dopustili někteří klerikové. — V listě Štěpánově podobné ustanovení zaujímá místo poslední.

Ve své bulle Jan VIII. právem chválí slovanské písmo, jež byl vymyslel Konstantin filosof a poručí slovanskou liturgii zemím téhož jazyka; dovolává se svatého písma (Žalmu 116, 1 Skutků ap. 2, 4, Filip. 2, 4 a I. Kor. 14, 14). Dověděv se však, že k nepřátelům bohoslužby (mimo knížete a některé jeho velmože) počítati dlužno veškeru duchovenstvo německého původu, jež působilo v moravské říši, uznal za vhodné vyvrátiti alespoň některé jejich důvody: Není na odpor ani pravé víře ani kázní církevní, slovanským jazykem zpívati mši svatou, nebo čísti evangelium a lekce nového a starého zákona dobře převedené a vložené, nebo konati předepsané hodinky církevní; neboť týž Bůh, který stvořil přední jazyky světové, hebrejský, řecký a latinský, stvořil také všechny ostatní na svou chválu a čest. Koná-li se veřejná bohoslužba slovansky, miní papež, neztrácejí onino přední jazykové pranic na svojí vážnosti.

Štěpán VI. kratšími slovy mluví ve svém listě: moci boží a stolice apoštolské slovanským jazykem sloužiti mši svatou a prisluhovati svátostmi, což se dle zprávy nejnověji do Říma došlé konati opovážil Methoděj, ačkoli prý na hrob svatého Petra přísahal, že toho více nebude činiti, zapovídá trestem vyloučení z církve, a dovoluje pouze slovansky vykládati evangelium a epištolu na vzdělání obecného lidu, a ukazuje na Filip. 2, 11 napomíná, aby se tak dělo co nejčastěji.

Zde máme znění obou listin:

Litteras denique Sclaviniscas,
a Constantino quondam phi-

Divina autem officia et sacra
misteria ac missarum solemnina,

losopho-reppertas, quibus Deo laudes debite resonent,

iure laudamus et in eadem lingua Christi Domini nostri preconia et opera enarrantur, iubemus.

Neque enim tribus tantum, sed omnibus linguis Dominum laudare auctoritate sacra monemur, que precipit dicens: Laudate Dominum omnes gentes et collaudate eum omnes populi. Ps. 116, 1.

Et apostoli repleti Spiritu sancto locuti sunt omnibus linguis magnalia Dei. Act. 2, 11. Hinc et Paulus celestis quoque tuba insonat monens: Omnis lingua confiteatur, quia Dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Philipp. 2, 11. De quibus etiam linguis in prima ad Corinthios epistola satis et manifeste nos ammonet, quatenus linguis loquentes ecclesiam Dei edificemus. I. Cor. 14, 4.

Nec sane fidei vel doctrine aliquid obstat sive missas in eadem Sclavinica lingua canere sive sacrum evangelium

que idem Methodius Sclavorum lingua celebrare presumpsit, quod ne ulterius faceret, supra sacratissimum beati Petri corpus iuramento firmaverat, sui periurii reatum perhorrescentes ne ullo modo deinceps a quolibet presumatur,

Dei nostraque apostolica auctoritate sub anathematis vinculo interdicimus;

excepto quod ad simplicis populi et non intelligentis edificacionem attinet, si evangelii vel apostoli expositio ab eruditibus eadem lingua annuncietur et largimur et exortamur et ut frequentissime fiat monemus,

ut omnis lingua laudet Deum et confiteatur ei. Conf. Philipp. 2, 11.

vel lecciones divinas novi et veteris testamenti bene translatas et interpretatas legere aut alia horarum officia omnia psallere, quoniam qui fecit tres linguas principales, Hebream scilicet, Grecam et Latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.

Že ve své listině slovy právě uvedenými Jan VIII. obsírněji dovozuje, že nikterak není zapovězeno sloužiti slovansky, nesmí nás zarazeti, protože byl roku 873 slovanskou liturgií zapověděl a roku 879 upozorňoval na tuto záповěď. Že Dr. Hýbl, tvrdě, že „striktní a prostými slovy vyjádřená záповěď z roku 879 vylučuje naprosto předchozí souhlas“,¹⁾ minul se s pravdou, soudím z toho, že teprve na konci listu svého zmiňuje se o své záповědi. Listina z roku 873 nás nedošla, nelze tedy říci o tom nic bližšího. Ale ať jest jakkoli, Methoděj nesměl přes zákaz papežův slovansky sloužiti dále, aniž by se byl ospravedlnil apoštolskému legátovi Pavlu biskupovi ústně a papeži písemně. Ospravedlnění nebylo neshodno, když poukázal světec, že právě v liturgií slovanské záleží privilegium jeho arcibiskupství, jemu zaručené Hadrianem II.

Když se tedy Jan VIII. jednak z ospravedlnění Methodějova roku 873, jednak ze zprávy jeho roku 880 přesvědčil dokonale, že slovanská liturgie, byť i měla nemálo nepřátel, církvi nejenom není na škodu, nýbrž s velikým užitkem jest na rozšíření křesťanstva mezi Slováky a že se v té věci osvědčuje výborně, byl povinen aspoň některé důvody uvést v listině, proč změnil svoje smýšlení.

Listiny dále zní takto:

Quod si contumaces et inobedientes existentes scandalum aliquod aut scisma facere presumpserint et post primam et secundam ammonicionem se minime correxerint,

Contumaces autem et inobedientes, contencioni et scandalo insistentes post primam et secundam admonicionem, si se minime correxerint

¹⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. ?155.

quasi zizaniorum semina-
tores ab ecclesiis

et finibus vestris auctoritate
nostra precipimus esse abicien-
dos secundum auctoritatem ca-
pitulorum, que illi dedimus,
vobis direximus.

Výše jsem upozornil Dra. Hýbla, že Štěpán VI. při koncipo-
vání listu pro Pavla biskupa placentijského skutečně užil a z ve-
líké části vypsál dva listy papeže Řehoře I. z roku 598; budíž
mi dovoleno poukázati na jednu okolnost, které si, nemýlím-li
se, posud nevšiml nikdo. Bulla Jana VIII. *Industriae*
tuae nezdá se mi, jako Dru. Goetzovi dokonalou
kopií listu Štěpánova z roku 885, nýbrž vzá-
jemný jejich poměr jeví se mi ve světle docela
jiném.

List Jana VIII. *Industriae tuae* jest mnohem kratší než Ště-
pána VI., tento čítá ve vydání Friedrichově (*Codex diplomaticus*
et epistolaris regni Bohemiae) 126, onen pouze 71 řádkův.

Nad tím se nesmíme pozastavovati, že na počátku své bully
Jan VIII. píše několik vět více; byltě povinen udati příčinu a
příležitost, proč byla sepsána (*occasio scribendi*).

Velmi rád uslyšel Jan VIII. od Methoděje, že kníže Sva-
topluk se svými věrnými i se vším lidem, pohrdnuv jinými kní-
žaty toho světa, zvolil si knížete apoštolského řádu Petra a jeho
nástupce z věrné lásky svým ochráncem a pomocníkem ve všech
věcech a že se skloněnou šíjí se postaviv pod ochranu jeho a
jeho náměstka, miní setrvati jako nejvěrnější jeho syn až
do konce.

Štěpán VI. tuto myšlenku rozprává poněkud šíře. Pravi:
Svatopluk, král slovanský, zcela oddaně se věnoval ve své hor-
livosti pro víru se svými velmoži (*primatibus*) a ostatním lidem
své říše Petrovi, knížeti svatých apoštolův a klíčníkovi království

quasi zizaniorum semina-
tores ab ecclesie gremio
abici sancimus, et ne
una ovis morvida totum
gregem contaminet, no-
stro vigore refrenari et
a vestris finibus procul ex-
cludi precipimus.

nebeského, a jeho náměstkovi na zemi, pominuv knížata toho světa
pomijejícího zvolil si jej ochráncem, proto modlí se papež bez
ustání k Bohu dárci všeho dobra, aby za jeho pomoci přímluvou
knížat apoštolských Petra a Pavla zbaven jsa všech nástrah dá-
belských, těšil se ze zdraví tělesného a dosáhl odměny věčné
za dobré skutky svoje. Zároveň papež ujišťuje knížete svou péčí
a svou ochranou ve všech potřebách a objímá ho a lid jeho
rameny duchovními jakožto syna duchovního, jako by by
přítomen.

Jan VIII. ve své bulle Methoděje, když šetření o jeho pra-
vověrnosti se skončilo na prospěch jeho, posílá spravovat stáda
jemu Bohem svěřeného, poroučeje, by všichni přijali ho se vši
vážností a uctivostí, protože potvrdil jemu výsadu arcibiskupství.
Následuje zpráva o zřízení biskupství Nitranského a o konsekraci
Vichinga pro novou tuto stolicí a rozkaz, by Svatopluk rovněž
v souhlase s arcibiskupem poslal do Říma ještě jednoho vhod-
ného kněze neb jáhna, aby přijal zde svěcení biskupské. Všichni
duchovní mají poslouchati Methoděje, vzpurní pak klerikové mají
býti odstraněni ze svých kostelův a z říše Svatoplukovy. Papež
právem schvaluje slovanské písmo a nařizuje slovanskou boho-
službu.

Štěpán VI. ve svém listě káře svárlivost Methodějovu co
nejostřeji, velice jsa rozhorlen pro exkommunikaci, kterou prý
vyslovil na potupu katolické víry. Zapovídá slovanskou liturgii,
kterou nepřestal konati a šířiti Methoděj, ačkoli se prý zavázal
přisahou, že toho více nebude činiti, a povoluje pouze výklad
evangelia a epištoly slovanským jazykem pro lid latiny neznalý,
hroze vzpurným a neposlušným tresty církevními a vypověděním
z říše Svatoplukovy.

Srovnavše obě listiny nemůžeme nepostřehnouti nápadného
formálního souhlasu obou. Podstatný obsah a pochod myšlen-
kový jest v obou týž, ačkoli tendence jest docela rozdílná.
Co do slov užitých obě listiny se namnoze kryjí. Při tom
však nesmíme přehlédnouti, že způsob mluvení listu Ště-
pánova jest mnohem bohatší, než bully Jana VIII. Co
více má list Štěpánův, při citaci výše dáno proloženým písmem.
Této okolnosti nesmíme podceňovati, neboť z toho můžeme
ne-li s úplnou jistotou, tedy s velikou pravděpodobností
usouditi, že bulla Jana VIII. nebyla nikterak sepsána

podle listu Štěpána VI.,¹⁾ nýbrž naopak: Autor listu Štěpánova krok za krokem stavi se a pracuje proti Methoději, ale přece z části vypisuje bullu Janovu z roku 880, kterou se potvrzuje výsada jeho arcibiskupství, z části pak užívá frasi a jednotlivých slov tam se vyskytujících: **list Štěpána VI. psán jest podle bully Jana VIII. Industriae tuae.**

Když jest tomu tak, třeba se ještě ohlédnouti po jiných pramenech jeho.

Dovodil jsem ve svých studiích, že věta počínající slovem Absit původem Augustinova ve smysle, jaký má v listě Štěpánově, zřejmě ukazuje na Německo.²⁾ Tato věta, kterou vlastně Štěpán VI. káže učení církve řecké „e Patre per Filium“ nebo aspoň „e Patre tamquam supremo principio“, zaráží svojí neobyčejností; dle způsobu, jakým se choval až po tu dobu Řím k Řekům, nelze snadno mysliti, že by papež byl psal tímto způsobem. Snadno si domyslíme, že převzata jest z listiny sestavené Němcem. Tu pak lze upozorniti na Vichingovo falsum z roku 880, kterým se vykazoval roku 885 v Římě, a kterým obloudil zbožného papeže nic netušícího. Z této podvržené listiny převzata jest věta Absit.

Netvrdím ani nepřipouštím, že by byl falšován i list Štěpána VI. Quia te zelo fidei, nýbrž konstatuji pouze, že založen jest na lichých, lživých datech, a mám za to, že při jeho sestavování bylo užito listiny podvržené Janovi VIII., nebo že byla i vypisována. Při tom byla i věta Absit do listu Štěpánova vpravena podloudně. Není nemožno, že Viching sám sestavoval koncept, nebo byl alespoň zúčastněn na fabrikaci jeho. Snad chtěl Viching listem tak velice upomínajícím na dotčenou bullu Jana VIII. ukonejšiti pochybnosti vznikající někdy v duši Svatoplukově.

Nyní bliže pohlédněme k posledním odstavcům bully Janovy Industriae tuae. Čteme tam: „Litteras denique Sclaviniscas a Constantino quondam philosopho reppertas, quibus Deo laudes

¹⁾ Goetz, Geschichte der Slavenapostel, S. 59: Die Fälschung (bullae Industriae tuae) ist eine genaue Kopie des Briefes Stephans von 885. Hýbl, Slov. liturgie na uv. m. str. 295: vypracoval celý dopis podle vzoru Štěpánova.

²⁾ Studie cyrillo-methodějské, str. 137.

debite resonent, iure laudamus.“¹⁾ Jest otázka, jaký význam třeba zde podložiti výrazu „litterae Sclaviniscae?“

Není nejmenší pochybnosti, že znamená především slovanské písmo, které byl vymyslel filosof Konstantin, což dosvědčuje bližší určení: „a Constantino quondam philosopho reppertas“. Ale tím není význam slova nikterak vyčerpán, což dokazuje věta účelná: „quibus Deo laudes debite resonent“. „Litterae Sclaviniscae“ mohly by jako doslovný převod slovanského *кѣнигы словѣньскы* znamenati také slovanský převod bible, ale tomu na odpor jest dotčená věta účelná. Dr. Hýbl tuto a následující větu vykládá jako „jen všeobecné dovolení, aby se jazyka a písma slovanského užívalo při kázání a výkladu písma (enarrentur)“. Ani kdybych opravdu chtěl, nemohu dáti za pravdu našemu autorovi, neboť kázáním ani výkladem písma svatého nehlasá se v užším smysle boží chvála. Kdyby takový smysl byl podkládal papež slovům svým, byl by užil výrazu jiného, určitějšího. Výraz tedy „litterae Sclaviniscae“ třeba vykládati ve smyslu širším, a to slovanské liturgie, kterou se hlásá chvála boží v nejvlastnějším smysle slovním, byť se ani nevyskytoval v latinských listinách a spisech. Máme zde patrně stopu osobního vyjednávání Methodějova se svatou stolicí.

Třeba-li tedy „litteras Sclaviniscas“ pojímati ve významě slovanské bohoslužby, pak nelze ani následující věty „et in eadem lingua Christi Domini nostri preconia et opera enarrentur iubemus“²⁾ vykládati jinak, než jakožto výslovný rozkaz papeže Jana VIII., aby se v slovanských zemích bohoslužba konala jazykem slovanským. Tak vykládal dotčená slova již roku 1881 římský abbat Pressuti, nedodav ovšem důvodův nižádných. Kázání slovanským jazykem by se týkati mohla slova „Christi Domini nostri... opera enarrentur iubemus“, nikoli však: preconia (věřejná chvála).

Tak bych byl zvítězil nad Drem. Hýblem. Jan nepovolil tedy slovanské bohoslužby, nýbrž **potvrdil výsadu udělenou předchůdcem jeho Hadrianem II. Methoději v celém jejím**

¹⁾ Friedrich, Codex diplomaticus I. pag. 20.

²⁾ Friedrich, Codex diplomaticus I. pag. 20.

rozsahu a vydal nad to rozkaz zřejmý, by u Slovanův se konala bohoslužba slovansky.

V bulle potom následuje theoretická obrana slovanské liturgie, kteráž byla tím potřebnější, protože jí nepřál Svatopluk, aniž se s ní spřáteliti mohlo působící na Moravě duchovenstvo německé, zvláště pak protože jí byl Jan VIII. roku 873 zabraňoval z neznámých nám důvodův, a protože i roku 879 za dobré uznal zmíniti se o této zábraně. Přesvědčil-li se papež vůbec o prospěšné působnosti Methodějově a zvláště o užitku slovanského bohosloužení, (in omnibus ecclesiasticis doctrinis et utilitatibus orthodoxum et proficuum esse repperientes), tedy bylo, trvám, také jeho povinností promluvit slovičko na prospěch jeho. Bylo mu vyvrátiti alespoň některé námitky, jež činili její protivníci: Ani písmu svatému se nepřiči, ani pravé víře ani kázni církevní, sloužití mši svatou jazykem slovanským nebo čísti evangelium a lekce z nového a starého zákona dobře přeložené a vyložené aneb jiné církevní úkony a hodinky církevní konati slovansky. Však ustanovil jednu podmínku, aby ve všech kostelích říše Svatoplukovy evangelium [s lekcí] pro větší poctivost se zpívalo napřed latinsky a potom teprve slovansky lidu latiny neznalému, jakož prý se již děje v některých kostelích. Konečně ustanovuje papež, by sloužena byla mše svatá Svatoplukovi a komonstvu jeho po vůli jeho latinsky.

Ve větě, kterouž Jan VIII. tresty hrozí vzpurným klerikům, čteme i slovo schisma, které se pranic nelíbí Dru. Hýblovi. Píšeť: Jak mohl Jan VIII. hned mysliti, že by němečtí duchovní působili netoliko hádky, nýbrž dokonce schisma? Proč hned tak příkré slovo? ¹⁾ — Timž právem bychom se mohli pozastavovati i nad „scandala“ u Jana VIII., ale také u Štěpána VI. Zajisté byl Jan VIII. dobře zpraven o nepoddanosti latinského duchovenstva na Moravě, a Methoděj měl v té příčině již trpké zkušenosti, když podal papežovi takové informace.

Avšak v listě z roku 881 „papež nezmiňuje se ani slovem o slovanské liturgii, ačkoli na tomto místě, kde mluví o důkazech své přízně k Metodějovi, zmínka taková jistě byla by bý-

¹⁾ Slovanské liturgie na uv. m. str. 290.

vala na místě, a to tím spíše, že papež tu zároveň naznačuje obsah listu, který roku 880 poslal Svatoplukovi.¹⁾ Tak píše Dr. Hýbl, připouštěje, že „rozhodné váhy toto mlčení o slovanské bohoslužbě ovšem nemá“. Ale právě z toho, že papež nevzpomíná roku 881 slovanské liturgie a že Viching v letech 881—885, neb alespoň za života Jana VIII. v Římě nezadal nových žalob z téže příčiny proti Methoději, soudím vším právem, že **svatá stolice od roku 880 ani nejmenšího nenamítala proti ní, nebo což jedno jest, že roku 880 formálně odvolala zákaz z roku 873, na který roku 879 byla upozornila moravského arcibiskupa.**

Dr. Hýbl mylně vyvozuje dále: „K tomu bych ještě dodal, že passus listu Industriae tuae mohl případně býti obsažen i v pravém listě papežském, neboť toho použil za formální podklad.“ Neboť jsem výše přirovnáváje k sobě obě listiny navzájem dokázal pravý opak toho, totiž že právě bulla Industriae tuae podkladem sloužila kompilátorovi listu Quia te zelo fidei. Proto i další jeho dedukce nejsou nic jiného než pouhé bezpodstatné domněnky.

Dr. Hýbl píše dále: „K tomu bych ještě dodal, že passus listu Industriae tuae zníci „litteras denique Sclaviniscas etc.“ mohl případně býti obsažen i v pravém listě papežském, neboť obsahuje pouhé schválení slovanského písma a jazyka, jenž potom by bylo musilo následovati jakési „ale“: Schvalujeme písmo, ale nepovolujeme slovanské liturgie.“²⁾ — Těžko naléztí místo, kde byl náš autor nešťastnějším v soudech svých, jako zde. Mně alespoň jest právě částice denique ve větě Litteras denique Sclaviniscas etc. neklamným a nezvratným důkazem, že v následujícím bylo jednáno o věci jedné v témže smysle výhradně affirmativně: slove denique připouští sice obmezení, jaké máme skutečně v nařízení, aby se vyhovělo přání Svatoplukovu a jeho družiny a sloužila se jim svatá mše latině, ale nepřipouští negace, jak se domnívá Hýbl.

¹⁾ Na uv. m. str. 290.

²⁾ Na uv. m. str. 295.

Proti původnosti bully *Industriae tuae* uvádí Dr. Goetz výtky nejvíce formální, Dr. Hýbl však většinou věcné. Náš autor píše: „Papež počíná chválou Svatoplukovou; dovídaje se z úst Methodějových a jeho dvořana Zemizizna o synovské jeho přičynosti k stolici papežské, chválí jej za to a povzbuzuje k setrvání. Začátek takový není sice o sobě nemožný, ale přece podivný, když podle obou listů z roku 879 Methoděj byl povolán do Říma, ne aby podal zprávu o své diecesi, nýbrž aby se zodpovídal z podezření naň uvaleného. Čekali bychom tu úvodní motivaci zcela jinou.“¹⁾ — Protože tehda nebylo mimo Itálii ještě povinnosti podávati relace v jistých obdobích, biskupové je podávali, kdykoli se jim přihodilo navštívit prahy apoštolské. Velice by mi bylo divno, kdyby Methoděj, ačkoli byl volán před soudnou stolicí papežovu, nic nebyl pověděl o vzrůstu křesťanského náboženství ve své arcidioecesi, a to tím více, ježto předstoupil před papeže netoliko jako obžalovaný, nýbrž také ve společnosti vyslance Svatoplukova Zemizizna, nebo při nejmenším jako mluvčí jeho.

Níže dodává náš autor: „Pro posouzení listu papeže Jana VIII. po stránce obsahové máme ostatně ještě i jiné měřítko, totiž list téhož papeže z 23. března roku 881.“²⁾ Obsah tohoto dopisu předpokládá nějaký list Methodějův, v němž Methoděj vedle zprávy o své činnosti stěžuje si do protivenství se strany nově vysvěceného biskupa Vichinga. Papež, přijímaje s pochvalou zprávy o jeho činnosti jmenovitě po stránce věroučné (*orthodoxae fidei te cultorem strenuum existere contemplantes*), těší arcibiskupa v jeho protivenstvích, jež se bohužel určitěji neoznačují, a potom ujišťuje jej svou přízní a na dotvrzení toho píše; *quanta compassione tibi condoluerimus, ex hoc advertere poteris, in quo te coram nobis positum sanctę Romanę ecclesię doctrinam iuxta sanctorum patrum probabilem traditionem sequi debere monuimus et tam symbolum quam rectam fidem a te docendam et predicandam subdi[di]mus . . .“*

„Dvoji věc jest v obsahu tohoto listu důležitá. Papež nezmínuje se ani slovem o slovanské liturgii,“ (o ní slyšeli jsme již výše). „Vážnější jest, jak myslím, nářezka na vlastní příčinu Methodějovy citace do Říma, totiž na jeho názory dogmatické.

¹⁾ Na uv. m. str. 289.

Obyčejně se podle listu *Industriae tuae* má za to, že Methoděj prokázal na synodě v Římě úplně správnost svého dosavadního učení i svoji dogmatickou bezúhonnost a že tedy vítězně vyšel z nářezky falešného. Nářezka v listě z roku 881 vzbuzuje poněkud jiný dojem. Slova, jež nahoře jsem podtrhl (*in quo te . . . sequi debere monuimus etc.*), pak uspokojení na počátku listu vyslovené, že Methoděj hlásá pravou viru, konečně napomenutí, aby pravou viru i na dále lidu vštěpoval, dávají tušiti, že se Methoději asi nepodařilo roku 880 vítězně obstáti v pochybnostech věroučných, nýbrž že se mu tam dostalo důtklivého napomenutí (*monuimús!*), aby se na příště přesněji držel učení církve římské. Tím dotkli jsme se věci, jež zasluhuje zvláštní zevrubné úvahy, totiž Methodějova stanoviska ve sporném tehdy mezi církví západní a východní učení o Duchu svatém a o přídavku *filioque* do symbola nikejského. Není zde místa probírat tu otázku v celosti, ale tolik tuším jde na jevo z jediného listu papeže Jana VIII. z roku 881: Musil-li papež roku 880 Methoděje napomenati, že jest se mu držeti pravé viry římské církve a tradice svatých otců, a dotýká-li se roku 881 v listě svém ještě na jiných místech úmyslně a výslovně Methodějova učení, jest to důkazem, že Methodějovy názory ve sporné té věci hlásané až do roku 880, papeže neuspokojily — věc, která ostatně nemusí naplnovati nás podivem, uvážíme-li, že otázka ta v celé ostrosti byla teprve nedávno vzbuzena, a že stolice papežská do té doby nikde autoritativně a určitě se nevyslovila.“¹⁾

Věta poslední není zcela správná. Ve svých studiích cyrillo-methodějských poněkud jsem objasnil věc, bohužel nemohu se chlubit, že se mi podařilo odstraniti všechny nesnáze a obtíže. Ostatně, trvám, že se to nepodaří nikomu, nebudou-li objeveny nové listiny. Z listův Jana VIII. z roku 879, které se kladou za autentické, jsem dokázal, že Methoděj pohnán byl pro dogma Fotiovo, také jsem objasnil, jaké stanovisko zaujímal tehda v této otázce stolice apoštolská a zejména Jan VIII., jenž nauku, pro kterou náš světec byl pohnán, zřejmě nazývá *doctrina falsa* — učením mylným a error — omylem, bludem. Z listin pak Štěpána VI. vysvitá, že tehda neběželo o dogma, nýbrž spory byly vlastně disciplinární: úchytky Methodějovy a jeho učňův záležely pouze

¹⁾ Na uv. m. str. 290 sled.

v neinserování Filioque do symbola (z čehož ovšem duchovní němečtí soudí o moravském arcibiskupovi, že nevěří a neučí s kostelem římským). Od roku 880 nebyl Methoděj znepokojován pro dogmatické učení až do své smrti aniž poháněn do Říma. Další úchylka jeho a učedníkův jeho záležela v tom, že vykládaje dogma o východě Ducha svatého, uváděl také s některými otcí slova ingenitus a genitus jakožto přivlastek Syna i Ducha svatého, a konečně nanejvýš v učení, že Duch svatý vychází z Otce jakožto nejvyššího principu, v čem předchůdcem měl i svatého Augustina, jednoho z největších otcův latinských.¹⁾ Tím však nebylo upíráno katolické dogma o východě Ducha z Otce i ze Syna nebo z Otce skrze Syna.

Církev římská učila vždycky jako nauku knížete apoštolův Petra a učí až dosud se všemi církvemi západními východ svatého Ducha z Otce i ze Syna. Tutéž nauku nalézáme i u řeckých otcův školy alexandrijské. Otcové školy antiochijské učili východ svatého Ducha z Otce skrze Syna, kteroužto tradici máme i u některých Latinův, jak u Tertulliana²⁾ a Hilaria.³⁾

Nauky, že Duch svatý vychází z Otce i ze Syna anebo z Otce skrze Syna, drželi se nejenom Latinové a Řekové, ale vyznávali ji i Syrové a Armenové jakožto tradici apoštolskou, ačkoli jinak záhy upadše v blud Monofysitův, nepěstovali stykův se stolicí římskou. Na tyto svědky dávnověkosti křesťanské obšírněji jsem upozornil ve svém německém zpracování apologie svatých věrozvěstův slovanských; budiž mi zde dovoleno uvéstí výrok alespoň svatého Efrema Syrského († 373). V hymnu de defunctis et Trinitate takto píše: (11) Pater genitor, Filius genitus e sinu eius, Spiritus sanctus procedens a Patre et Filio. Pater factor, qui fecit saecula e nihilo, Filius creator, qui universa condidit cum genitore suo, (12) Spiritus sanctus paraclitus et miserator, quo perficitur omne quod fuit et erit et est; Pater mens, Filius verbum, Spiritus vox; tria nomina, una voluntas, una potestas. Světec končí tento svůj výklad slohou 13.

¹⁾ Studie cyrillo-methodějské, str. 129—151.

²⁾ adversus Praxeam n. 4. Migne, Patrologia Latina 2. col. 182.

³⁾ De Trinitate t. 12. cap. 56. 57. Migne, 10. col. 470. 472.

takto: Haec est fides ecclesiae sanctae, sicut edocta est e trisagio coelestium: sanctus sanctus sanctus, ter sanctus unus Deus, ipsi gloria a supernis et infimis.¹⁾

Celý tedy křesťanský svět jedno byl ve víře, že Duch svatý vychází od Otce i od Syna neb od Otce skrze Syna: Latinové, Řekové, Syrové a Armenové souhlasili ve věrouce této. Mezi západem a východem nebylo v té věci ani nejmenší neshody až do Fotia, Theodorit vystoupiv proti dogmatu byl odsouzen na sněmě obecném. Mnich Jan z kláštera svatého Savy, neporozuměv snad známému výroku Damaskinovu, byl k pořádku volán papežem Lvem III.

Dr. Hýbl uznává právem, že papež v listě z roku 881 nejenom Methoděje těší v jeho protivenstvích, ale i ujišťuje jej svou přízní.²⁾ Činí to jako soukromník čili jako papež? Jako soukromník byl by mohl býti příznivcem Methodějovým, kdyby jej byl ani dokonale neuspokojil na synodě roku 880. Ale Jan VIII. zde nemluví jakožto soukromník, nýbrž jakožto vrchní pastýř celé církve, jakožto moc mající rozhodovati ve přích biskupův, mluví jakožto papež. Z toho lze právem souditi, že Methoděj roku 880 papeži úplně zadostučinil i otcům shromážděným na synodě, že osvědčil dokonale pravověrnost svoji. Na velikém omylu jest tedy náš autor, píše-li, „že se Methoději nepodařilo roku 880 vítězně obstáti v pochybnostech věroučných,“ nebo kdyby bylo pravdou, „že Metodějovy názory ve sporné té věci hlásané až do roku 880 papeže neuspokojily“,³⁾ pak byl by pravý zázrak, jakým způsobem si dovedl u Jana VIII. jakožto vrchního pastýře celé církve zachovati dosavadní přízeň.

Proti domněnce, že Methoděj byl stoupencem Fotiovým co do jeho dogmatu, zření maje na svoje vývody dogmatické slavně se obražují. Takové dedukce nelze učiniti ani z listu Štěpána VI. Quia te zelo fidei, který mu, abych tak řekl, diktoval Methodějův úhlavní nepřítel. Kdo pak věří lživým legendám více než

¹⁾ Thomas Josephus Lamy, Sancti Ephraem Syri Hymni et sermones. Tomus III. Mechliniae 1899 pag. 242 sequ.

²⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 290.

³⁾ Na uv. m. str. 291.

istinám a správným průvodům dogmatickým, toho věru třeba — politovati.

Co do dogmatu o východě Ducha svatého nerůznila se církev latinská od řecké, leč způsobem, jak se vyjadřovaly, nýbrž obě souhlasily docela. Papež dlouho neměl nejmenší příčiny pronést slovo rozhodující. Ostatně papežové uváděli občas na paměť Filioque východanům. Tak učinil Hormisdas roku 521 císaři Justinovi;¹⁾ nejinak jednal i Martin I. roku 650, poslav o té věci encykliku církvim východním.²⁾ A když se ozval hlas mnicha Jana nepřátelský slovu Filioque a pro ně vznikly rozbroje v Jerusalémě, vyznává papež Lev III. ve svém symbolu, jež poslal roku 809 východanům: „*Spiritum sanctum a Patre et a Filio aequaliter procedentem, consubstantialem, coaeternum Patri et Filio. Pater plenus Deus in se, Filius plenus Deus a Patre genitus, Spiritus sanctus plenus Deus a Patre et Filio procedens. Symbolum svoje pak končí papež takto: Qui secundum hanc fidem rectam non crediderit, hunc damnat sancta catholica et apostolica ecclesia, quae fundata est ab ipso Iesu Christo Domino nostro, cui est gloria in saecula. Amen.*“³⁾

Dr. Hýbl se nemůže vmlouvati, že neznal výroku Lva papeže III., neboť jej mohl čísti v mých Studiích cyrilomethodějských z roku 1906, které jsem jemu poslal, když si toho přál; že pak zásilka se na poště neztratila, dokazují jeho citáty v jeho stati nadepsané „Slovanská liturgie na Moravě v IX. věku“ v XIV. ročníku Českého Časopisu Historického. Či se snad domnívá, že symbolum, jež papež poslal východním církvim a mnichům palaestinským, není rozhodnutím autoritativním? Kdy pak jest rozhodnutí papežovo autoritativní? Já jsem alespoň četl v církevním právé Dra. Rudolfa rytíře Scherera: *Selbstverständlich war die Übung der primatialen Rechte durch die Verhältnisse und Bedürfnisse der einzelnen Kirchen bedingt; aber schon seit dem vierten Jahrhundert verlangten die Päpste im Interesse der*

¹⁾ Hormisdas epist. 79. Mansi, *Amplissima conciliorum collectio* tom. 8. col. 520. Migne 63. col. 514. Jaffé I². num. 857 (563) pag. 108.

²⁾ Maximí abbatis. epist. ad Marinum. Migne, *Patrologia Graeca* tom. 91 col. 133 sequ.

³⁾ Mansi 13. col. 978 sequ.

von jeher vom apostolischen Stuhl hochgehaltenen einheitlichen Gestaltung der Disziplin Beobachtung ihrer an einzelne Bischöfe gerichteten Dekretalen auch seitens der übrigen Bischöfe. Daneben ergingen bereits auch formell universales Recht schaffende an sämtliche Bischöfe sämtlicher Provinzen gerichtete Enzyklicken. An dem Charakter der Dekretalen als wahrer Gesetze kann nicht gezweifelt werden; so wenig die briefliche Form, als der oft paränetische, begründende, brüderliche Ton spricht dagegen.¹⁾

Jinak ovšem smýšlejí kanonisté protestantští, majíce za to, že biskupovi města Říma příslušel pouze primát cti (primatus honoris), protože sídlem jeho bylo stoličné město celé říše a středíště světa antického. V třetím pak věku této přednosti spočívající prý na zevních a politických poměrech dán byl také církevní základ. Byloť prý řečeno, že římský biskup jakožto nástupce apoštola Petra má také autoritu jeho, a římský kostel jakožto někdejší sídlo Petrovo vždy věren zůstal tradici apoštolské a zachoval ji čistou. Během čtvrtého věku již byl zákonně uznáván primát cti biskupa římského před ostatními jeho kolegy, však v té době neměl žádného zákonného práva mimo Itálii podléhající jemu jakožto metropolitovi nebo patriarchovi. Teprve koncem čtvrtého století biskupové různých krajin, žádajíce u stolice římské poučení, byli příčinou, že biskupové římské udělovali je autoritativními rozkazy rozhodnými. — V ten asi smysl píše znamenitý kanonista berlínský Dr. Pavel Hinschius,²⁾ vycházeje sice z nepravého principu, ale neupíraje autority rozkazův svaté stolice.

Roku 1883 mohl Dr. Hinschius znáti již list svatého Klimenta, římského papeže, vydaný v Lipsku roku 1876 kolegy jeho Oskarem von Gebhardtem a Adolfem Harnackem podle rukopisu objeveného v bibliothece patriaršího kláštera cařihradského metropolitou serrejským (τῶν Σεβέρων) Filothejem Vryenniem. Tam biskup římský prvního století po Kristu, vědom jsa vyšší vážnosti a jurisdikce, mocně píše oněm, kdož byli

¹⁾ Dr. Rudolf Ritter von Scherer, *Handbuch des Kirchenrechtes*. Graz 1886 I. Band S. 188 f.

²⁾ Dr. Paul Hinschius, *System des katholischen Kirchenrechtes*. Berlin, 1883. III. Band. S. 682 f.

porušili mir v církvi korintské, vybízejte je důtklivě k pokoji a poslušnosti: „Sin autem quidam non parebunt iis, quae ille (Christus) per nos dixit, cognoscant, offensionem et periculo haud exiguo se implicaturos esse; nos autem innocentes erimus ab hoc peccato.¹⁾ A níže: Aequum igitur est talibus et tantis exemplis accedentes cervicem supponere et oboedientiae locum explere, ut quiescentes a vana seditione ad scopum nobis in veritate propositum sine omni macula perveniamus. Gaudium enim et laetitiam praestabitis, si oboedientes facti iis quae a nobis scripta sunt per spiritum sanctum, eradicaveritis nefandam zeli vestri iram secundum sermonem quem fecimus de pace et concordia in hac epistula. Misimus autem viros fidos et castos, qui testes erunt vos inter et nos. Hoc vero fecimus ut cognosceretis omnem curam nostram id et spectasse et spectare ut quam celerrime ad pacem perveniatis.²⁾

K slovům „testes erunt vos inter et nos“ dodávají vydavatelé v poznámce: Haec vox gravis est neque opinata; ecclesia Romana nequaquam a Corinthiis advocata (conf. I, 1.) iurisdictionem quandam sibi arrogat; sed severe hanc rem agit, quia Romanis *πᾶσα φρονῆς καὶ γέγονε καὶ ἔστω εἰς τὸ ἐν τάχει εἰρηνεύσαι* illos. Ecclesiarum omnium pax et salus Romanis cordi est.³⁾

Kliment tedy psal Korintánům, nejsou požádán o intervenci. Neměl-li příslušné jurisdikce, nelze si pomyslit, jakým právem se vměšoval ve spory církve cizí, tím méně vysvětliti, proč Korintáné, nevidouce v listě jeho arrogance, poslechli hlasu jeho.

Nemohu se zde rozpisovati o vážnosti kostela římského v prvních stoletích, ale k dotčeným poznámkám Hinschiovým bylo záhodno dovolati se Klimenta, učennika apoštola Pavla, který stal se biskupem římským. Budiž mi dovoleno uvést zde

¹⁾ Clementis Romani ad Corinthios quae dicuntur epistolae. Dextum ad fidem codicum et Alexandrini et Constantinopolitani nuper inventi recensuerunt et illustraverunt Oscar de Gebhardt, Adolphus Harnack. Lipsiae 1876 pag. 97. Udávám zde latinský převod berlinských vydavatelův, protože řečtina jest u nás méně obvyklá.

²⁾ l. c. pag. 97.

³⁾ l. c. pag. 107.

výrok papeže Siricia (384—398), který Himeriovi arcibiskupovi tarrakonskému ve Španělsku 10. února 385 odpovídá na list poslaný předchůdci jeho Damasovi taktó: Nunc fraternitatis tuae animum ad servandos canones et tenenda decretalia constituta magis ac magis incitamus; ut haec, quae ad tua consulta rescripsimus, in omnium coepiscoporum nostrorum proferri facias notionem, et non solum eorum qui in tua sunt dioecesi constituti, sed etiam ad universos Carthaginenses ac Boeticos, Lusitanos, atque Gallicos vel eos qui vicinis tibi collimitantur hinc inde provinciis, haec quae a nobis sunt salubri ordinatione disposita, sub litterarum tuarum prosecutione mittantur. Et quamquam statuta sedis apostolicae vel canonum venerabilia definita nulli sacerdotum Domini ignorare sit liberum, utilius tamen atque pro antiquitate sacerdotii tui dilectioni tuae esse admodum poterit gloriosum, si ea quae ad te speciali nomine generaliter scripta sunt, per unanimitatis tuae sollicitudinem in universorum fratrum nostrorum notitiam perferantur; quatenus et quae a nobis non inconsulte, sed provide sub nimia cautela et deliberatione salubriter sunt constituta, intemperate permaneant; et in omnibus in posterum excusationis aditus. qui iam nulli apud nos patere poterit, obstruatur.¹⁾

Rovněž tak rozhoduje Innocentius I. (401—417) 19. března 416 v listě Decentiovi biskupu eugubijskému,²⁾ Zosimus (417—418) biskupům v Gallii 22. března 417,³⁾ Lev I. Veliký (440—461) 10. října 443 biskupům v Kampanii, Piceně, Tuscii a v jiných provinciích.⁴⁾ Takových výroků bych mohl uvést na kopy i ze středověku i z novější doby. Ale tyto stačí snad. Jenom ještě upozorním na 5 kanon synody římské z roku 863, kterým se vylučují z církve, kdožkoli pohrdají dogmaty, rozkazy a dekrety ohlášenými užitečně apoštolskou stolicí; Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel in-

¹⁾ cap. 16. Migne 56. 562. Jaffé I² 255 (65) pag. 40.

²⁾ cap. 1. Migne 56. 513. Jaffé I² 311 (108) pag. 47. cap. 11. D. 11.

³⁾ ep. 1. cap. 1. Migne 20. 643. Jaffé I² 328 (123) pag. 49.

⁴⁾ ep. 4 cap. 5. Migne 54.610. Jaffé I² 402 (180) pag. 59.

terdictione imminentium vel futurorum malorum a sedis apostolicae praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit.¹⁾

Dogma Fotiovo má původ zřejmě haeretický (Theodoritus, biskup kyrský, † 457).²⁾ Fotiovi bylo vítanou zbraní k boji proti latinské církvi vůbec a proti papežství zvláště. Methoděj jako Řek nemusil být právě Fotijovcem. Byl-li jako mnich podolypský přívržencem patriarchy-vetřelce a zejména vyznačem jeho dogmatu, jest na nejvyšší pochybnost, nebo není nám neznámo, že Fotij mnichy olympské asi roku 863 nebo 864 vyhnal a zapálil jim chaty nad hlavami právě proto, že byli rozhodnými přívrženci legitimního patriarchy Ignatia.

Poslal-li Jan VIII. Methoděje roku 880 arcibiskupem na Moravu, rehabilitovav jej úplně, pak nezbytno předpokládati, že nejenom on svou osobou byl dokonale uspokojen, nýbrž i synoda, kterou za tou příčinou byl svolal. In dogmaticis není v Římě zřetele na osobu, není dissimulace. S dogmatem si nesměl ani Jan VIII. zahrávat, ani dělati politiku, ani Methoději činiti ústupky, jak se domnívá nynější liberální svět. In dogmaticis bylo papeži držeti se písma a tradice zděděné od apoštolského knížete Petra. Proto také věta listu z roku 881 „te... sanctę Romanę ecclesię doctrinam iuxta sanctorum patrum probabilem tradicionem sequi debere monuimus“³⁾ nemůže mít jiného smyslu, než aby se Methoděj, proto že ve víře souhlasí úplně s kostelem římským, přiklonil také k západnímu způsobu

¹⁾ Mansi 15.652.

²⁾ Anathematismus IX. Theodoretii reprehensio. Migne Patrologia Graeca. 76. col. 431 (v překladě latinském): Proprium autem Spiritum Filii, siquidem ut eiusdem cum eo naturae et ex Patre procedentem dixit, simul confitebimur et tamquam piam suscipiemus vocem. Si vero ex filio aut per Filium existentiam habeat, hoc ut blasphemiam et impium reiciemus. Cyrill pak Alexandrijský brání (na uv. m. kol. 434) svůj anathematismus slovy: Procedit enim ex Deo et Patre Spiritus sanctus secundum Salvatoris vocem (Ioann. 15, 26) sed non est alienus a Filio, Omnia quaecunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet et annuntiabit vobis. Ioann. 16, 15. Cyrill se zde přidržuje přísně slov písma, z toho však poznati jest, jak vykládati dlužno jeho výrok „non est alienus (ὅτι ἀλλότριον ἐστι) a Filio“, a v jakém smyslu pojímá slovo Páně „de meo accipiet“, totiž že znamená obojí tolik jako „e Filio quoque procedit“.

³⁾ Friedrich, Codex diplomaticus I. pag. 22.

učení, aby takto přizpůsobiv se ve vyjadřování duchovním západním, nezavdával svým protivníkům příčiny k dalšímu podezírání a osočování.

Proti takovému výkladu slov papežových namítá Dr. Hýbl: „kdyby interpretace listu posledními slovy vyjádřená [„neučil nic jiného než kostel římský“] byla správná, zdaž by papež v listě z roku 881 nebyl užil jiného obratu. zdaž by místo zmínky o napomenutí nebyl raději napsal: „s jakou radostí jsme od tebe slyšeli, že pravou víru hlásáš,“ nebo něco podobného?“¹⁾ — Jako by Jan VIII. nebyl výše již dosti zřejmě projevil svoji radost a spokojenost slovy: „orthodoxę fidei te cultorem strenuum existere contemplantes nimis in Domino iocundamur et ei immensas laudes et gratias agere non cessamus“. To tuším stačilo Methoději a stačí nám všem v listě krátkém, v němž skličnému arcibiskupovi moravskému projevití chtěl i svoji soustrast a povzbuditi mysl jeho a důvěru v boží spravedlnost a nad to jej ujistiti, že až se vrátí do Říma, rozhodne spravedlivě a náležitě potresce hrozná zločiny suffragana jeho, quicquid inhormiter adversum te est commissum, quicquid iam dictus episcopus contra suum ministerium in te exercuit.²⁾

Náš autor pokračuje dále: „Konečně bych se aspoň mimochodem zmínil ještě o jedné věci, v níž oba listy papeže Jana VIII. zdají se různiti. Podle listu Industriae tuae papež roku 880 za Methodějova pobytu v Římě (či snad dříve?) vysvětlil Vichinga na biskupa nitranského a posílá jej zpět na Moravu. V listě z roku 881 papež vyvrací, že by byl Vichingovi veřejně (palam) neb tajně dal nějaké zvláštní instrukce, o nichž by Metoděj nevěděl a že by byl žádal od něho nějakou zvláštní přísahu. Podle toho zdálo by se, že Viching nebyl s Methodějem v Římě současně, nýbrž později. Nemohu si aspoň dobře představit, jak mohly na Moravě mezi Methodějem a Vichingem vzniknouti pochybnosti o jednání Vichingově s papežem, byl-li Viching v Římě s Methodějem současně anebo před ním.“³⁾

Co se mne týče, mohu si snadno pomyslet, že Viching povolán byl na soukromou audienci papežovu, aniž by o tom byl

¹⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 291 pozn. 1)

²⁾ Friedrich, Codex diplomaticus I. pag. 22.

³⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 291.

zvěděl Methoděj. Ale jiná jest otázka, zdali by se byl Jan VIII. snížil k takovému jednání, zdali by mohl novotnému biskupovi přednost dáti před mužem, který sestaral se ve svém úřadě, který i prve byl jeho miláčkem i později se těšil trvalé přízni jeho a přátelství? Na takovou otázku nelze odpověděti než hlasitým nikoli.

Že byl Viching dříve v Římě nebo později než Methoděj, může tvrditi jenom člověk, který nepůvodnosti listu *Industriae tuae* nedokázal, ale tvrdí silou moci, kdo jedná a píše podle zásady: stat pro ratione voluntas. Kdyby byl Viching přijal svěcení biskupské před příchodem Methodějovým do Říma nebo po něm, pak byl by ho papež nezbytně poslal se zvláštním listem Svatoplukovi a jiným listem ho doporučil metropolitovi. V tomto případě pak nemohl Jan VIII. Methoději psáti, že v jeho záležitosti nepsal vůbec žádného jiného listu. Jak by se byl ujistil papež dále souhlasem Methodějovým, který byl dle kanonův *conditio sine qua non* při zřizování nové stolice biskupské? Nemohl čekati na rehabilitaci moravského metropolity, již se mohl sice nadíti, ale nebyl si jí jist.

Dr. Hýbl namítá ještě jedno: „Byl-li skutečně efekt Metodějovy cesty do Říma tak skvělý, čekali bychom ohlas toho i v životopise. Ten sice mlčí o cestě arcibiskupově do Říma, k situaci však hodí se vypravování v kap. 12., kde se ličí, jak protivníci Metodějovi obžalovali jej u papeže v Římě chtějce jej zničiti, avšak když rozhodnutí papežské došlo, jak četli v něm: Jako bratr náš Methoděj svět i pravověrn jest atd. Jak viděti, není tu ani slova o slovanské liturgii. Jest ovšem na snadě námitka: Legenda Meth. vypravuje události bez náležitého různění důležitých od méně cenných; v příčině slovanské liturgie stál pisatel na stanovisku, že již Hadrian II. pronesl slovo rozhodující, a neuznal tedy za dobré nějak o věci znovu se šířiti. — Kdyby nebylo jiných známek proti pravosti listu z roku 880, mohli bychom se vysvětlením takovým spokojiti. Když však si vzpomene, jak uměle pisatel snažil se projevu papeže Hadriana podložiti smysl příznivý nejen slovanskému kázání, nýbrž i slovanské liturgii, bylo by přece jenom velmi podivné, aby byl pomínil tak vynikající příležitost očistiti Metoděje skvěle od veškerého podezření v té věci.“¹⁾

¹⁾ Na uv. m. str. 292.

Pisec legendy věděl zcela bezpečně, že Methoděj pohnán byl před papeže z křivé viry, neboť uvádí zřejmé rozhodnutí jeho: Bratr náš Methoděj svatý pravověren jest. Ale pisatel docela mlčí o citaci jeho a o cestě jeho do Říma. Právě toto vzbudilo ve mně podezření, že neměl při tom dosti ryzího úmyslu. Zatajil, co se stalo, ani nepověděl celé pravdy, protože mu záleželo na tom, aby se protivníci slovanské bohoslužby v jeho vlasti bulharské nedověděli o bojích, které zase vznikly na Moravě, a o podezření, že slovanská liturgie byla zde považována za haeresi (což lze usouditi ze slov papežova listu z roku 880 „*nec sane fidei vel doctrine aliquid obstat sive missas in eadem Sclavinica lingua canere etc.*“¹⁾) Nebo tím byli by ještě více posilněni ve svém odporu proti ní. — Kdo považuje život Methodějův za dílo některého učenníka jeho, nikdy neobjasní s dostatek této věci.

Mohl by mi někdo namítnouti, že by se Viching, kdyby Jan VIII. byl skutečně potvrdil slovanskou liturgii, nebyl opovážil proti ní vystoupiti ani po smrti Methodějově. — Nejsme sice dokonale zpraveni o poměrech církve moravské za posledních dob Methodějovy působnosti na Moravě, ale z listu papežova z roku 881 známe poněkud nepřízeň ano zvilou nenavist německého kleru ve vlastech našich působivšího a zvláště jejich předáka biskupa Vichinga proti slovanské bohoslužbě. Opovážil-li se Nitranský biskup již za života papeže Jana VIII. bojovati proti svému metropolitovi podvrženými listy, jak bychom se mohli nadíti, že by bojovný hierarcha německý nepodkopával slovanského díla tehda, když vítězný obhájce jeho nebyl více mezi živými a když zatím se byla změnila situace v Římě.

Dokázal jsem takto, že námitky Goetzovy a Hýblovky proti původnosti bully Jana VIII. *Industriae tuae* nemají ani důvodnosti ani moci; tedy nastupují v plnou platnost moje vývody, jež jsem uvedl v pojednání o Listě Hadriana II. v pannonské legendě,²⁾ jež jsem stručně podal roku 1902 v „Hlidce“ brněnské,³⁾ když jsem recensoval Pastrnkovy Dějiny slovanských apoštolův. Nebudu

¹⁾ Friedrich, *Codex diplomaticus* I. pag. 21.

²⁾ List Hadriana II. v pannonské legendě. Sborník velehradský VI. str. 10 sled.

³⁾ Hlidka 1902 str. 790 sled.

jich uváděti zase; kdo bude chtít si jich všimnouti, nalezne je na místech udaných, pro mnohé bych je otiskoval marně, protože by bez toho zůstaly nečteny. Čtenářům neznalým jazyka českého jsem je ovšem opakoval v VII. hlavě obrany slovanských apoštolův, psané jazykem německým.

Listinu Jana VIII., jak ji má nejstarší regest vatikánský, třeba považovati za autentickou; onať vypravuje jenom pravdu, a proto můžeme, spoléhajíce na její údaje, právem stavěti dále. Listy dotčeného papeže z roku 879 zmiňují se o jakémsi bludu Methodějem prý hlášaném; nemůžeme, než usouditi, že mu bylo vytýkáno dogma Fotiovo. Methoděj však na synodě za tím účelem svolané roku 880 vyvrátil na dobro veškerý námitky svých protivníkův za přítomnosti papežovy a ostatních sněmovníkův, proto byl také uznán pravověrným, *illum in omnibus ecclesiasticis doctrinis . . . orthodoxum . . . esse repperientes.*¹⁾ Nad to byla právem schválena působnost jeho na Moravě i byl se vši cti poslán do své arcidioecese.

To byla odpověď Jana VIII. na prvou žalobu, již přímo podal Svatopluk. Máme ji v obojím listě z roku 879.

Dále potvrdil papež Jan VIII. výsadu arcibiskupství Methodějova, která nemohla záležeti mimo důstojnost legátskou než v povolení slovanské bohoslužby. Liturgii slovanskou byl papež zapověděl roku 873 a roku 879 se zmínil o svojí záповědi. Dr. Hýbl má za to, že, jest-li Jan VIII. „po předchozích zákazech přece jen povoluje Methodějovi a schvaluje obřad slovanský, není možno, aby papež nebyl své svolení výslovně vyznačil jako vzácnou a nebyvalou concessi — ať již slovem *concedimus* nebo jiným výrazem podobným — aby tuto concessi nebyl vázal určitými podmínkami, aby nebyl krátce uvedl své důvody — theoretický důvod z písma počínající se slovy: *quoniam qui fecit tres linguas principales etc.* není přece odůvodněním se stanoviska tehdejší církevní praxe —, aby při tom nebyl se zmínil o svých dřívějších zákazech, o nichž přece Moravané dobře věděli, a vysvětlil změnu svého smýšlení . . . nechtěl-li v očích barbarů sotva kultuře křesťanské získaných jeviti se jak třtina větrem se klátící.“²⁾

¹⁾ Friedrich, *Codex diplomaticus* I. pag. 20.

²⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 165.

Dle toho, co jsem dovedil výše, nemohl Jan VIII. mluvíti o vzácné a nebyvalé concessi, protože jí neudělil, za to mluví v bulle *Industriae tuae* o konfirmaci staršího již privilegia Methodějova. Výsada nebyla od prvu bezpodmínečna, Jan VIII. pak podmínku již prve ustanovenou přijímá za svou, neboť přikazuje, by při mši svaté evangelium zpíváno bylo napřed latinsky a potom slovancky. Papež uvádí ve svém listě některé důvody proti námitkám tehdy běžným: lidem, kdož ve slovanské liturgii viděli haeresi, odpovídá; neč sane fidei vel doctrine aliquid obstat; kdož namítali, že toho nedovoluje písmo svaté, těm citoval výroky písma. Důvodův politických, jež zajisté nejvíce padaly na váhu, neuvádí; neuznal za dobré se jimi vytasiti před veřejností. Proč o slovanské liturgii jinak smýšlí než prve, na to poukazuje, zmínil se o výsadě kostela Methodějova, a pak větou: *Nos autem illum . . . orthodoxum et proficuum esse repperientes.*¹⁾ Kdyby byl chtěl vše obšírně vykládati, že slovanskou liturgii zapovídal a proč, bylo by jej zavedlo velice daleko. Moravané se dověděli, proč zapověděl slovanskou bohoslužbu roku 873, nebylo jim ani neznámo, z jakých příčin od ní neustal Methoděj. Když se pak roku 880 ospravedlnil Methoděj a papež potvrdiv výsadu jeho arcibiskupství nařídil slovanskou bohoslužbu, Moravané to přičtli blahodárné a úspěšné působnosti arcibiskupa svého. V listě pak svém z roku 881 „papež nezmiňuje se ani slovem o slovanské liturgii“²⁾ z nejiné příčiny, nežli že roku minulého definitivně rozhodl tuto věc. Neprátele slovanštiny v bohoslužbě, duchovní původu německého, nemohouce se spokojiti s rozhodnutím jeho, neustali podloudně podrývati slovanské dílo Methodějovo.

Dokázal jsem ve svých studiích, že výsada arcibiskupství Methodějova pocházeti může jen od Hadriana II.³⁾ Tento papež povýšil našeho světce na moravský stolec arcibiskupský a ozdobil jej zároveň důstojností legáta a latera. Této hodnosti Methodějovy dosud bylo málo dbáno se strany historikův. Nemajíce dokladův soudobých nemůžeme arci ani my určití, jakou moc a jak

¹⁾ Friedrich, *Codex diplomaticus* I. pag. 20.

²⁾ Hýbl, *Slovanská liturgie* na uv. m. str. 290.

³⁾ Sr. *List Hadriana II.* v pann. legendě na uv. m. str. 18.

širokou jurisdikci svěřil papež našemu světcovi za středověku velmi vzácnou důstojností stálého legáta a latere, která později vyhrazena byla kardinálům, ale sotva pochybíme, dle předeslaného usuzující, že účel této důstojnosti světcovy záležel v pokřesťanění Slovanův pomocí liturgie slovanské. Tím by se legátství jeho krylo poněkud s výsadou arcibiskupství jeho.

V 8. hlavě života Methodějova máme staroslovanský text listu Hadriana II. *Gloria in excelsis Deo*; bohužel nepodává nám životopisec celého znění listiny, nýbrž pouze její obsah. K tomu činí, jak jsem dokázal ve stati vydané roku 1897, beze všeho ostychu interpolace a transposice, aniž by však pochyboval o jeho původnosti. Ačkoli však na povolení slovanské liturgie Hadrianem II. zakládá všechny práce Methodějovy, dopouští se veliké chyby, jaké bychom se nadáli nejméně, z příčiny, které se nám nelze domyslet, vypouští totiž větu pro něho i pro nás nejdůležitější a nejcennější, kterou totiž papež povolil slovanskou bohoslužbu.¹⁾ Roku 1906 dovolil jsem si ze čtení tří rukopisův života Konstantinova-Cyrillova (rukopisu grammatika Vladislava, rylského a I. lvovského) latinsky „mox vero totum ordinem recipit, приимъ usouditi, že světec na Moravě přijal celý řád římský a později sloužil podle téhož řádu jazykem slovanským.“²⁾ Autor legendy neporozuměl těmto slovům a proto je převzal do životopisu beze vsí změny; jiní opisovatelé chápající smysl slova zaměnili je za *прѣложн*. Za svou osobu mám za to, že v listě Hadrianově byla výslovně připuštěna slovanská liturgie dle římského obřadu. Pisatel života Methodějova nemohl toho potřebovati, proč *passus* vypustil docela, domnívaje se, že dosti zřejmá vysloveno povolení větou „aby vás naučil . . . vykládáje pismo na jazyk váš dle všelikého církevního řádu zplna i se svatou mší . . . i křtem, jakož jest filosof Konstantin začal atd.“

Takovým způsobem jeví se i ostatní dedukce Dra. Hýbla neprůvodnými a jeho obviňování svatého Methoděje zcela neoprávněným. Píšeť: „Methoděj vracel se tedy roku 880 z Říma sice rehabilitován, ale jenom s tou podmínkou, že ve všem, ve věrouce i v liturgii změnil své dosavadní jednání podle vůle

¹⁾ List Hadriana II. v pann. legendě na uv. m. str. 80.

²⁾ Studie cyrillo-methodějské, str. 161 sled.

papežské stolice, tak že vítězství bylo vlastně na straně jeho protivníků. Jak se choval Methoděj v následujících několika letech k podmínkám, které mu uložil papež Jan VIII.? Obvinění, jež po jeho smrti byla přednesena v Římě a o nichž máme vědomost z obou písemných projevů papeže Štěpána V., odpovídají na tutu otázku záporně. Methoděj neposlechl a šel dále svou cestou jako dříve. Postavení jeho po návratu z Říma bylo jistě velmi trapné. Muž, který s celou energií své osobnosti prováděl dílo své, měl se zřici podstatné jeho části, která hned od prvopočátku dávala zvláštní ráz činnosti jeho bratra a jeho vlastní, ve věrouce pak měl se zřici přesvědčení, jež sdílel s celou východní polovicí veškerého křesťanstva, k němuž poutal jej původ jeho, osobní styky a snahy politické. V Římě nebylo však proň jiného východiska, nežli buď ustoupiti aneb dáti v sázku všechno, čeho se až po tu dobu dopracoval dlouhou namáhavou činností. Nicméně není příčiny, proč bychom museli souditi, že Methoděj své sliby a přísahy v Římě roku 880 učiněné nemyslel upřímně. Papež aspoň vyjadřuje mu roku 881 svou spokojenost, nabádáje ho pouze, aby vytrval na této dráze. Avšak zároveň jest o osobnosti jeho rázu těžko se domýšleti, že by se byl své myšlenky vzdal úplně a nepočítal s možností, že budoucnost bude jeho osobnímu přesvědčení příznivější. V otázce dogmatické bylo mu snadno vyhnouti se úskalí praktické nedůslednosti; bylyť věci, o něž nepochybně tehdy šlo, otázky subtilní, theologicky-vědecké, jichž nebylo třeba v kázáních a poučování lidu se dotýkati. Jinak bylo ovšem s obřadem slovanským; ten bylo nutno buď úplně odstraniti, anebo vydati se v nebezpečí naprosté roztržky s kurií římskou. Zdá se, že Methoděj v první době po svém návratu zaujal jakési stanovisko vyčkávací, ponechávaje zástupcům západního obřadu volnost co největší a zaváděje znenáhla vedle obřadu slovanského také bohoslužbu latinskou. Tak aspoň můžeme si vysvětliti, že za života papeže Jana VIII. († 882) nedošlo k dalším žalobám v té věci, ačli při nedostatečnosti pramenů můžeme s nebytím takových žalob počítati. Na jakousi polovičitost Methodějovu zdají se poukazovati neustávající spory s nově vysvěceným biskupem Vichingem, o nichž poučuje nás list papeže Jana VIII. z roku 881. Viching předstíraje zvláštní nějaké instrukce papežské, působil Methoději obtíže, o jejichž jakosti nelze se určitě vysloviti

Spory ty ovšem mohly míti zcela dobře původ také v neposlušnosti Vichingově vůči Metoději a v osobní nechuťi Svatoplukově k němu. Ať již věci mají se jakkoli, Metodějovo kolísání záhy pominulo a on odhodlal se k rozhodnému kroku, kterým s novým úsilím zaujal své stanovisko dřívější,¹⁾ — k obnovení stykův s Cařihradem a k cestě k císaři Basiliovi.

Mám za to, že jsem ve spise „Konstantin-Cyryll a Methoděj, slovanští apoštolé,“ vydaném v Olomouci 1908 na str. 88.—98. na základě všech přístupných pramenův stručně, ale jasně ukázal, jak učila církev řecká o východě Ducha svatého. Souhlasila úplně s církví římskou. Aby nechybělo nic, v německém zpracování téže knihy dodal jsem z autentických pramenův, že ani církev syrská ani arménská, které sice záhy propadše v haeresi monofysitskou neměli žádného styku s Římem, nikterak se neuchylovaly v nauce této od ostatní církve křesťanské. **Celé tedy²⁾ křesťanstvo vyznávalo učení jedno, že Duch svatý vychází z Otce i ze Syna nebo, což jedno jest, z Otce skrze Syna,** pokud se nezalíbilo Fotiovi obnoviti haeresi Theodoretem, biskupem kyrským, nejprve vyslovenou, že vychází z jediného Otce. Nelze určitě konstatovati ani rok, kdy po prvé Fotios vystoupil s tímto učením, ani jak skoro se ujalo mezi mladou inteligencí řeckou. Tolik jest jisto, že teprve roku 867 proti latinským missionářům v Bulharech pracujícím a Filioque tam hlásajícím v encyklice ad archiepiscopales thronos orientales veřejně se vytasil se svým učením o východě Ducha z jediného Otce, nic se neohlížeje na to, že je výslovně zavrhl II. sněm Cařihradský roku 553.³⁾ Teprve

¹⁾ Slovanská liturgie, str. 408 sled.

²⁾ Sr. moji obranu slovanských apoštolů vydanou v Olomouci r. 1908 str. 82.—106. a jazykem německým str. 156.—203.

³⁾ Can. 13. Migne 9. col. 386. Si quis defendit impia Theodoriti conscripta, quae contra rectam fidem et contra primam Ephesinam sanctam synodum et sanctum Cyrillum et duodecim eius capitula exposuit, et omnia quae conscripsit pro Theodoro et Nestorio impiis et pro aliis qui eadem [cum] praedictis Theodoro et Nestorio sapuerunt, defendens eos et eorum impietatem et propter hoc. impios vocans doctores ecclesiae, qui unitatem secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, et non anathematizat ea et eos qui similia eis sapuerunt vel sapiunt, insuper autem et omnes qui scripserunt contra rectam fidem et sanctum Cyrillum et duodecim eius capitula, et

po smrti svatého Ignatia († 23. října 877), když po druhé dosednuv na stolec patriarší, pro falšování listin papežových a svádění jeho legátův byv z církve opět vyloučen, poznal, že se mu nepodaří dosíci bezpodmínečného uznání apoštolské stolice, roku 883 hájil svého dogmatu v listě Walpertovi, patriarchovi voglejskému, poslaném a později obšírnějším spisem de sancti Spiritus mystagogia.

Nelze předpokládati, že by dogma Fotiovo tak záhy bylo přijato celou církví řeckou. O svatém Ignatiovi právě zmíněném máme pozdní ovšem svědectví Maxima Chrysobergy, mnicha, který mezi jiným píše: Ignatius multis pietatis signis exhibitus et sapientia spiritali condecoratus, licet sciret Romanam ecclesiam [Spiritum sanctum] e Patre et Filio vel per Filium decernere, non turbabatur neque simile dogma a fide alienum existimabat, kdežto Fotios proti Mikuláši I., papeži, se svým „e solo Patre procedere“ vystoupil, „non veritus Basilium, nihil curans Gregorium, nullo metu concitus, si contradicturus esset Cyrillo, Athanasium vero Magnum pro nihilo ducens“. ¹⁾ Nemohu si zejména pomyslet, že by naši slovanští apoštolové byli stoupenci Fotiovými co do jeho dogmatu, když je později Řím slavně uznal zcela pravověrnými. Proto co nejrozhodněji odmítám mínění Dra. Hýbla, který, aby hodnověrnějším učinil vypravování pannonské legendy o cestě Metodějově k císaři Basiliovi do Cařihradu, biskupa v úradě svém sešedivělého líčí jako muže nerozhodného, polovičatého, který sliby a přísahy v Římě roku 880 učiněné zrušiv, obnovil prý s novým úsilím na konci svého života svoje dřívější styky s Cařihradem.

Zasloužil si Methoděj takové hany a potupy? V celém svém životě i v pannonské legendě objevuje se nám jakožto muž pevný, rozhodný, celý, který se nebojí ani neštětí svědectví vydati pravdě ani před králi a hotov jest za pravdu obětovati všecko i vlastní život svůj. Když ohrožován byl pro svou smělost v obhajování práv

usque ad mortem in tali impietate permanserunt, talis anathema sit. — Tímto kanonem sněm nejenom zavrhl nauku Theodoretovu, ale přijal za své a schválil učení Cyrillovo, že Duch svatý vychází z Otce i ze Syna, proti němuž byl psal Theodoret, a zamítl předem již dogma Fotiovo.

¹⁾ De Spiritu sancto cap. 3. Migne 154. 1224.

stolice apoštolské před synodou roku 870, odpovídá dle legendy rozhodně a mužně: Pravdu mluvím před císaři a nestydím se, vy však činite vůli svoji proti mně. Nejsemť lepší těch, kteří jsou pravdu mluvící v mnohých mukách života toho pozbyli.

S touž rozhodností hájí své výsady a práv svého arcibiskupství roku 873 před apoštolským legátem Pavlem z Jakyna a roku 880 před samým papežem. Tážu se, jest psychologicky možno a věrojatno, aby muž tak velice vyznamenaný apoštolskou stolicí a její chráněncem, muž takové rozhodnosti a ráznosti na stará léta nastoupil dráhu svému dosavadnímu chování naprosto odporující a vydal se na dalekou cestu k úhlavnímu nepříteli papežovu do Cařihradu a tam hledal opory a podpory pro svoje další působení na Moravě? A jaké tam podpory se mohl nadíti?

Náš autor uznává sice, že zpráva o cestě Methodějově „motivována jest úplně nedokonale a vlastně nesprávně, ale o faktu samém (prý) není příčiny pochybovati.“¹⁾ Jinde pak píše, že legenda pannonská fakta, jež vypravuje, podle své libosti zbarvuje, je nelogicky k sobě řadí, nesprávně je motivuje, ale chce nám namluvit, že u vypravování fakt až dosud vždy se osvědčila spolehlivou.²⁾ Moje důvody, které jsem ve svých statech na posouzení podal odborníkům, pomíjí mlčením, aniž by je jakkoli vyvrátil, nebo mě odbývá frásí nic neznamenající nebo svým všemocným slovem, jehož se — nezaleknu.

O dotčeném místě života Methodějova psal jsem: Kdyby byl světec opustil svoje stádo, nikterak by mu nebyl odpustil jeho suffragan Viching, byl by jej obžaloval, ne-li dříve, jistě u Štěpána VI. a papež proti němu rozhořčený nebyl by nikterak pomínil toho ve svém listě, a to tím méně, že se tam zmiňuje o způsobě učení jeho a jeho žákův, které se sice zakládá na otcích hlavně řeckých, ale odchyluje se od obvyklého tehdy na západě.³⁾

Dr. Hýbl namítá mi, že tento důvod nemá váhy proti určitému vypravování legendy ve výčtu fakt hodnověrné. Sama cesta do Cařihradu prý za tehdejší jednoty obou církví nemohla

¹⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 17. pozn. 1.

²⁾ Na uv. m. str. 409 sled.

³⁾ Konstantin Cyrill a Methoděj, slovanští apoštolé. V Olomouci 1908 str. 28.

o sobě býti něčím závadným.¹⁾ — Ale můj odpůrce pražský zapomněl zde, že Fotios tehda již zase propadl exkommunikaci, aniž povážil, že dle kanonického práva každý, kdo obcuje s vyloučeným z církve, podléhá témuž trestu. Ostatně prý papež naznačuje pouze z hruba, čeho doslechl, jeho legáti měli vše teprve vyšetřiti.²⁾

Že Dr. Hýbl v posuzování dat vyskytujících se v legendách pannonských není právě zcela důsledný, podotkl jsem již počátkem této stati. Ale cestou Methodějovou do Cařihradu náš autor zamýšlel sobě také postaviti můstek, by spojití mohl tradici legendy pannonské jednak s legendou bulharskou, kteráž vypravuje o pronásledování Methodějovcův po smrti světcově, s jednak nově objevenou legendou o svatém Naumovi Ochridském, kteráž vykládá zase o vykoupení jejich v Benátkách řeckým jakýmsi velmožem.³⁾

Zbývá mi ještě objasniti poněkud theorie professorův Dra. Goetze a Dra. Hýbla o podvržení listu Jana VIII. Industriae tuae.

Dr. Goetz tvrdí, že Viching se u vítězoslávě vrátil z Říma jako arcibiskup moravský, maje od papeže slavné prohlášení, že Methoděj jest odsouzen a charakteristikon jeho církve, slovanská liturgie zavržena. My seznali jsme výše, že arcibiskupská důstojnost jemu nikterak nebyla propůjčena. Dále píše náš učenec: „In dem Kampf nun gegen Wiching und um das Weiterbestehen des Werkes des Methodius brauchten Gorazd und seine Anhänger ebenso kräftige Kampfmittel als die des Wiching waren. Daher machten sie denn diese Fälschungen, die Stück für Stück Wichings Brief widerlegen und als im Widerspruch mit den früheren Entscheidungen stehend erweisen sollen. Sein und damit seiner Schüler Recht auf das Erzbistum und sein Werk die Einführung der slavischen Liturgie werden feierlich durch zwei Päpste legitimiert. So glaube ich, ist die Fälschung in den

¹⁾ Slovanská liturgie str. 410. pozn.

²⁾ Na uv. m. str. 410. pozn.

³⁾ O legendě svatonaumské obsírněji mluvím v XX. stati spisu Konstantin-Cyrrill und Methodius die Slavenapostel vydaném v Kroměříži 1910 na str. 429.—448.

Wirren die nach des Methodius Tod ausbrachen im Lager der Methodianer, als Kampfmittel gegen Wiching und seinen Brief Stephans entstanden.“

„Und möglicherweise hat die Fälschung noch einen zweiten Zweck verfolgt. Aus der geschichtlichen Darstellung werden wir ersehen, daß Methodius 879 von der gegen ihn erhobenen Anklage betreff seiner Rechtgläubigkeit sich rechtfertigen konnte. Nach einer Bemerkung Johans in einem späteren Schreiben an Methodius (vom 23. März 881 J. E. 3344) sendete Johann über den Ausgang dieser Sache ein eigenes Schreiben an Svatopluk, das die Orthodoxie des Methodius als vollkommen erwiesen darstellte. Dieses Schreiben besitzen wir nun nicht mehr, offenbar haben es die Gegner des Methodius, da es ihnen für ihre fortgesetzten Angriffe gegen Methodius unbequem war, unterdrückt und haben ein falsches untergeschoben. Methodius aber konnte diese Fälschung dem Wiching und seiner Partei nachweisen, hatte möglicherweise selbst eine Abschrift des echten Briefes an Svatopluk in Rom genommen. Auf dieses verlorene Schreiben hat nun auch unsere Fälschung direkten Bezug. Sie hatte den Zweck, dieses echte Schreiben an Svatopluk zu ersetzen, war vielleicht in den Teilen, die den tatsächlichen Verhältnissen entsprechen, nach diesem Schreiben gearbeitet. Die Bestätigung der Liturgie und dergleichen Dinge wurden dann dem Hauptzweck der Fälschung entsprechend hinzugefügt. Dann läge also der Fälschung von 880 in einzelnen Teilen und Behauptungen wenigstens das echte Schreiben Johans an Svatopluk zugrunde.“¹⁾

A níže píše týž autor, že když se vrátil Wiching z Říma s listem Quia te zelo fidei, kterým odsouzen byl Methoděj i podstatná známka jeho církve, slovanská liturgie, počal se jeho dovolávatí proti lidu. „Um dagegen ein kräftiges Mittel zu haben, fälschten nun diese [die Methodianer] wohl als Ersatz für den seiner Zeit von Wiching unterdrückten Brief Johans an Svatopluk ein Schreiben, in dem sie Wahres und Falsches durcheinander mengend Stück für Stück gegen Stephans Brief die Rechtgläubigkeit des Methodius seine ihm vom Papst verliehene rechtliche Stellung und die päpstliche Bestätigung seiner

¹⁾ Goetz, Geschichte der Slavenapostel, S. 65 f.

Liturgie nachwiesen. Das Gerücht von diesen Streitigkeiten, vielleicht auch direkte Klage der Methodianer, daß Gorazd nicht anerkannt worden sei, obwohl Methodius ihn zum Nachfolger bestimmt habe, wohl auch die Opposition, die seine dogmatische Auseinandersetzung fand, kam dem Stephan zu Gehör und veranlasste ihn, den Bischof Dominicus und die Priester Johannes und Stephanus als Legaten nach Mähren zu Svatopluk zu senden, um diese Angelegenheit genauer zu untersuchen und die Schwierigkeiten, die durch das Auftauchen eines zweiten Prätendenten für den erzbischöflichen Stuhl entstanden, zu beseitigen.¹⁾

Tyto průvody zdají se příliš umělkovanými. Papež Štěpán VI. neposlal svých legátův dověděv se z pověsti, že na Moravě nastaly spory po smrti Methodějově, nýbrž do Říma došel Wiching se žalobami jakožto Svatoplukův posel a na jeho žádost byli vysláni výše dotčení legáti, kteří s ním zároveň objevili se na Moravě. Daleko by mě zavedlo, kdybych chtěl dokazovati tuto věc. Co do domněnky Goetzovy o původě bully Industriae tuae jsem nad míru povděčen Dru. Hýblovi, že mě sprostil povinnosti ji vyvracetí. Píšeť: „Nemohu souhlasiti s Goetzem, který padělek klade do první doby po smrti Metodějově a přičítá jej straně Gorazdově za účelem obhájití u Svatopluka Metoděje a jeho učeníky proti právě vydanému listu Štěpána V. V době, kdy věc byla v živém stadiu, podvod takový nebyl možný. . . Na Moravě byly dvě strany, které jistě vzájemně velmi dobře se pozorovaly, a poněvadž zástupcové obou byly v přímém styku se stolicí papežskou, měly obě příležitost navzájem se kontrolovati. Jmenovitě byla možnost klamu vyloučena na straně Metodějově a jeho učeníků. Svatopluk posílaje Metoděje roku 880 (sic) do Říma, poslal tam i své důvěrníky (snad byl velmož Zeměizn takovým důvěrníkem), tak že straně Metodějově nemožno bylo jej oklamati. . . Avšak ani učedníci Metodějovi nemohli po smrti svého mistra touto cestou si pomáhati. Byl-li znám Svatoplukovi pravý stav věci za života Metodějova, byl mu znám i po jeho smrti a byl jistě znám i legátům papežským, jež Štěpán poslal roku 885—886 na Moravu. Přední z učedníků Metodějových opustili vůbec okruh církve západní a uchýlili se do Bulhar, vzdávajíce se všech dalších

¹⁾ A. a. O. S. 235 f.

pokusů, zaujmouti znova pole ztracené. Zkrátka události a stav věci vylučují pravděpodobnost i možnost nějakého klamu, pokud žili jejich pamětníci; možnost taková nastala teprve, kdy působnost Metodějova počala náležeti minulosti a když listy papežské staly se dokumenty historickými.¹⁾

Mimo větu, že i Svatopluk i legáti apoštolští dobře byli zpraveni, jak se opravdu měly věci na Moravě, mohu s dobrým svědomím podepsati. Neboť informace Svatoplukovy byly správný jenom potud, pokud toho dovoloval jeho předsudek proti Metodějovi; informace pak legátův se vůbec neshodovaly s pravdou, protože vyplývaly z pramene kalného.

Professor Dr. Hýbl potom uvádí, že roku 886 vypuzením slovanských žáků Metodějových z Moravy slovanský obřad na půdě církve západní nezaničil docela, nýbrž „udržel se v podřízeném ovšem postavení hlavně na dvou místech v Čechách a v Chorvatsku. Patrně část učedníků Metodějových uchýlila se do těchto zemí a při nehotovosti tamní církevní organizace takoroka nepozorovaně vstúpila dilo Metodějovo. Nebylo však ani v těchto dvou zemích obřadu slovanskému dlouho přáno nerušeného pobytu. V Chorvatsku zapovídá jej již roku 924 synoda ve Splitu, a roku 1069 (sic) jiná synoda tamtéž obnovuje zákaz; teprve papež Innocenc IV. povolil voku 1248 obřad slovanský v těch krajích Chorvatska, kde do té doby byl obvyklý. V Čechách dlouho není zpráv o nějakých bojích, jež by byly slovanský obřad v jeho skrovných mezích ohrožovaly; střediskem v XI. století stal se klášter sázavský. Když se však roku 1080 kníže Vratislav odvážil žádati papeže Řehoře VII., aby obřad slovanský připustil pro celou zemi, papež odmítl žádost tu známým listem. Vypuzení slovanských mnichů ze Sázavy za Břetislava II. (1097) slovanský obřad vzal na ten čas v Čechách za své.“²⁾

Naproti těmto výkladům Hýblovým podotýkám, že podle mého rozumu věrojatně slovanská liturgie v Charvátech se ujala již za doby Metodějovy, po jeho pak smrti kněžimi vypuzeními z Moravy a přijatými od Charvatův s otevřenou náručí znamenitě se rozmohla, a mezi lidem těšila se takové oblibě, že

¹⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 293 sled.

²⁾ Na uv. m. str. 294 sled.

latinští praeláti obávající se o existenci liturgie latinské, již roku 925 a opět roku 928 a 1059 vsí silou se snažili potlačiti církevní slavismus, však minuli se s úspěchem pro houževnatý odpor charvátského lidu, v jehož čele stáli jeho panovníci se svými velmoži.

Dr. Hýbl píše dále: „Zde bychom tedy byli na stopě možného původu listu Industriae tuae. V zápase o právní trvání slovanské bohoslužby v Čechách a v Chorvatsku v X.—XI. věku stal se patrně pokus podepřiti existenci slovanského obřadu, jež církev nechtěla uznati, papežským schválením z doby Metodějovy. Myslím, že netřeba se mi šířiti o morální stránce věci. Doba tehdejší nečinila si z fabrikace domněle starých listin žádných výčitek svědomí. Ani nejvážnější osoby a korporace, knížata, velmožové, biskupové, kláštery neostýchali se své nároky a práva fakticky trvajících, leč písemně nijak nepověřené, dodatečně pověřovati listinami fingovanými. Z pravidla běživalo při tom o zájmy hmotné, rozumí se, že jiné právní poměry nebyly vyloučeny. — Mohl tedy padělek náš vzniknouti z téže snahy jako celá spousta jiných: k obhájení nároku vlastně trvajících, neboť jest jisto, že pro přívržence slovanského obřadu v X.—XI. století jeho oprávněnost nepodléhala žádné pochybnosti.“¹⁾

Nebylo by nemožno, že naše listina jako mnohé jiné falzifikáty pochází z desátého nebo z jedenáctého věku. Ale třeba uvážiti všechny okolnosti a všechny otázky se vyskytující, bychom si mohli utvořiti soud více nebo méně pravděpodobný.

Můžeme si pomysleti, že někdo v desátém a jedenáctém věku dovedl dokonale padělati pismo kanceláře papežské století devátého, tak že nebylo lze rozeznati jeho falsa od listiny původní. Avšak třeba uvážiti, že za středověku listiny bez pečeti neměly ceny nižádné. Pečeť pak Jana VIII. padělati nebylo tak snadno, protože (snad mimo Itálii) byla velmi vzácná, jestli ji vůbec kde bylo možno nalézti.

K tomu třeba dodati, že pisec listu Industriae tuae dokonale ovládal jazyk latinský, čehož u slovanských kněží té doby sotva lze předpokládati. Dokladem toho uvádím pouze eleganci dikce, jadrnou stručnost a plnost

¹⁾ Na uv. m. str. 295.

mýslenek v jednotlivých větách listiny; falsifikáty se liší od listin původních stílem nabubřelým a mnohomluvností.

Slovanský kněz charvátský nemohl podložit naši listinu, neboť hlaholité alespoň dle zpráv pramenův latinských se nevyznamenávali právě svou vzdělaností; latinský pak klerus stál v řadách odpůrcův liturgie hlaholské. Z latinského duchovenstva sotva se kdo tolik rozehrál pro slovanskou bohoslužbu, aby koncipoval a psal listinu naši, tím méně byl by se latinik opovážil, vydávati ji za pravou a vsunutí ji do regist pravých listův papežských.

Ještě méně jest věrojatno, že by naše listina byla sepsána v Čechách. Zde totiž slovanská liturgie na počátku desátého věku vymírala, nebo nebylo slovanských biskupův, a za doby svatého Vojtěcha (982—997) již byla zanikla na dobro, v jedenáctém věku pak se obmezovala na jediný klášter. Tu by se asi nebylo vyplatilo vyhotoviti listinu a podvrhnouti ji. Ale dejme tomu, že byla skutečně zhotovena v Čechách: pak se to nestalo za tím účelem, aby setlela v některém archivu. Potom kníže Vratislav, ucházeje se opravdově u Řehoře VII. o povolení slovanské bohoslužby pro svoje krajiny, jistě by se jí byl dovolával a papež ve své odpovědi nebyl by mohl pominouti, aby se o ní nezmínil.

Kosmas, děkan pražské kapitoly u svatého Víta († 21. října 1125), v 15. hlavě prvých knih své kroniky uvádí mezi jinými prameny i listinu, kterou nazývá *privilegium Moraviensis ecclesiae*. Nebožtik Dr. Hermenegild Jireček se domníval, že touto výsadou nebyly než první odstavce legendy *Diffundente sole*, kde její autor mluví o požehnané působnosti svatých Cyrilla a Metoděje. Píše: „Toto privilegium jiného nic není než ono sepsání, krátké sice, ale nad míru vážné, kteréž čteme na samém počátku legendy *Diffundente sole*. Praví se tu, kterak Konstantin-Cyryl vynášel nové písmo pro řeč slovanskou a přeloživ Písmo svaté do slovanštiny před stolcem papežským hájil užívání řeči té v církevní službě na Moravě. Stolec papežský uznáváje slušnost věci užívání slovanštiny na Moravě schválil, tak sice aby tam zpívána byla mše svatá i jiné kanonické hory jazykem slovanským. Mínen tu ne tak list papeže Jana VIII. z roku 880, jako spíše list papeže Adriana k Rostislavovi, Svatoplukovi a

Kocelovi z roku 869.¹⁾ Ale již na následující straně 35. přiznává bez okolkův, že „*privilegium cirkve moravské věcně a skutečně opravdu bylo výsadou, dávající právo k užívání slovanského jazyka ve službách církevních*“. A protože legenda nemůže zaručiti žádného práva (o výsadě ani nemluvim), beze vší pochybnosti řeč zde jest o listině, a to tím spíše, protože, jak i Dr. Jireček připouští, „Kosmas slova toho užívá také na jiných místech (*privilegium ecclesiae sancti Georgii I. 22, privilegium ecclesiae Pragensis II. 37*) ve smyslu „listu“ neboli „listiny,²⁾ kterou se vůbec udělovalo nějaké právo.

Sotva lze míti za to, že by Kosmas a jeho vrstevníci byli měli v rukou povolení slovanské liturgie z roku 869, tedy jest tím pravděpodobnější, že měli bullu *Industriae tuae* z roku 880 za *privilegium ecclesiae Moraviensis*.

Toto privilegium bylo pak i krajanům Kosmovým dobře známo, náš kronikář ho tedy neobjevil nikde na svých cestách, neboť píše: „... jakým způsobem ... v krajinách těchto den ode dne se rozmáhalo svaté náboženství víry katolické, míním raději pominouti, než nechuť čtoucím způsobiti, protože jsem četl o tom spisy jiných ... něco v privilegii kostela moravského. Neb i jídla se zprotivují, která se častěji jídají. „*Nam et escae execrantur, quae saepius sumuntur.*“³⁾

Byla-li výsada kostela moravského známa v Čechách za doby Kosmovy, pak ji zajisté znal i kníže Vratislav roku 1079, něco více než čtyřicet let před úmrtím našeho kronikáře, a jednaje o povolení slovanské bohoslužby v Čechách s papežem Řehořem VII. přiložil jí k svojí žádosti nebo se jí dovolával. Že toho ne učinil, plyne z odpovědi papežovy z 2. ledna roku 1080, kdež naprosto zamítá jeho prosbu.⁴⁾ Odtud lze usouditi

¹⁾ Kosmas a jeho kronika. Praha 1906 str. 34.

²⁾ Na uv. m. str. 35.

³⁾ Prameny dějin českých II. str. 28.

⁴⁾ Friedrich, *Codex diplomaticus* I. pag. 88. Quia vero nobilitas tua postulavit, quod secundum Slavonicam linguam apud vos divinum celebrari annueremus officium, scias nos huic petitioni tuę nequaquam posse favere... Neque enim ad excusationem iuvat, quod quidam religiosi viri hoc, quod simpliciter populus querit, patienter tulerunt seu incorrectum dimiserunt... Unde, ne id fiat, quod a vestris imprudenter exposcitur, auctoritate beati Petri inhibemus, teque ad honorem omnipotentis Dei huic vane temeritati viribus totius (sic) resistere precipimus.

vším právem, že dotčená bulla platila tehdy za listinu historickou, nikoli však za listinu právní, a že tedy nebyla v Čechách podvržena za tím účelem, aby našim krajinám zabezpečila právo na slovanskou liturgii.

Ale ani u Charvátův není řeči nejenom o výsadě Hadriana II., ale ani o potvrzení jejím Janem VIII. Roku 925 na synodě spljetské za přítomnosti papežských legátův Jana z Jakyna a Lva z Praeneste ninský biskup Řehoř odesílá na obyčej Methodějův (doctrina Methodii)¹⁾ a nikoli na listiny, které by zaručovaly právo národa na liturgii jazykem vlastním. Synoda ustanovila, by slovanským kandidátům nebylo udíleno svěcení, kněží pak hlaholáši by žili jenom jako pouzí klerikové a mniši, a jenom kdyby toho bylo nezbytně potřebí, aby se zvláštním povolením papežovým sloužili mši svatou. Hierarchii pak charvátské bylo nařizeno, aby mši svatou konala podle řádu kostela římského latinsky a nikoli jazykem cizím a za tím účelem národ aby obětoval Bohu pacholíky od kolébky vědeckým studiím.²⁾ Ale biskup Řehoř, který byl kanonem 11. podřízen metropolitovi spljetskému, protestoval proti tomu energicky, načež byl kanon 10., namířený proti hlaholášům papežem suspendován.³⁾

Tudíž latinští biskupové církevní provincie spljetské podle téhož statutu se zdráhali světit kandidáty kněžství. Neměla-li slovanská bohoslužba zaniknouti, nucen byl dotčený Řehoř Ninský svěcení udílet i dioecesanům cizím. Tím se prohřešoval proti kanonům, které jurisdikci biskupovu obmezují pouze na jeho dioecesi. O této věci bylo jednáno na synodě spljetské roku 928.⁴⁾ Hranice jednotlivých biskupství, jak bývaly ode dávna, ustáleny. Primát kostela spljetského slavně potvrzen. Biskupství ninské zrušeno záminkou, že Nin nebýval než sídlem proboštským, okrsek dioecesi zaderské připojen.⁵⁾ Biskup ninský měl si voliti za sídlo

¹⁾ Daniel Farlati S. J., *Illyricum sacrum*. Tom. III. Venetiis 1705 pag. 93. Dr. Ivan Prodan, *Uspomene X. Borba za glagolicu* str. 158. Prilog B. str. 91. Jaffé *Regesta I*² 3571 (2736) pag. 432.

²⁾ Farlati, l. c. 93. Prodan uv. spis Prilog B str. 93 st. Prilog. E str. 19,

³⁾ l. c. pag. 101. Prodan Prilog H str. 22.

⁴⁾ Farlati l. c. pag. 106. Prodan Prilog E str. 25 sljed.

⁵⁾ Farlati l. c. pag. 103. Prodan Prilog E str. 23. sljed.

buďto Skradin nebo Sisek. Mimo to dostalo se jemu důtky za neposlušnost, a byl poukázán na svůj okres. Stanovy synody byly sice schváleny Lvem VIII. papežem,¹⁾ ale není známo, zdali a pokud se jim podrobil biskup Řehoř.

V druhé polovici jedenáctého věku pozorovati lze v římské církvi snahu, aby in ritualibus rozhodně učiněna byla jednota celého západu. Této věci chopili se chytrí hierarchové latinští v Charváttech, aby zničili hlaholskou liturgii. Vydávali ji za gotskou, pravice, že ji vymyslel haeretik Methodius, jehož za to Bůh potrestal náhlou smrtí.²⁾

Duchovenstvo hlaholské, jehož první povinností bylo, hájiti svoji liturgie po otcích zděděné, nebylo s takou prací, aspoň nebyl v církevní provincii spljetské nalezen druhý Řehoř Ninský, který by se byl s nějakým úspěchem ujal svatého Methoděje a jeho díla. Zprávu arcijahna Tomáše o naprosté nevědomosti děda Cededy, zvoleného charvátským biskupem, považují za bájku vymyšlenou latiniky na potupu hlaholášův.

Nemohli si činiti velikých nadějí, když sešla se roku 1059 nová synoda ve Spljetě za tím účelem, aby hlaholská bohoslužba byla docela vymýčena. Kardinál Maynard, prve mnich montekasinský, předsedal. Usneseno, že nikdo více nesmí slovansky sloužiti, a že na svěcení nemají býti připuštěni kandidáti, kteří by neznali latinsky.³⁾ Stanovy potvrdil ještě Mikuláš II. († 27. července 1061) a po něm jeho nástupce Alexander II., který listy danými králi a biskupům dalmatským o průběhu synody podává zprávu obšírnou, statut její potvrzuje v celém znění.⁴⁾

Následek toho byl, že kostely hlaholské byly zavírány, slovanští kněží tupeni a hlaholská liturgie pronásledována. Ale Prozřetelnost našla pro ni útulky, kde nebyla uznána platnost usnesení synody spljetské. Zde udržovala se hlaholská bohoslužba pod mocnou ochranou králův charvatských. Ale církevní zmatky nesmírně oslabily zemi a přivedly ji na kraj záhuby.

¹⁾ Prodan, Prilog E. str. 25.

²⁾ Farlati l. c. pag. 130. Prodan Prilog B str. 109. Prilog E str. 35.

³⁾ Viz. pozn. předcházející.

⁴⁾ Starine. Knjiga X. U Zagrebu 1880 str. 221 sljed. Prodan Prilog G str. 27 slj.

Brzo však zavál i v církevní provincii spljetské větríček hlaholici příznivý. Biskupství ninské bylo na synodě roku 1075 zase obsazeno a nové zřízení biskupství potvrzeno.¹⁾ Načež asi 140 let po té, kdy Mikuláš II. a Alexander II. dle nesprávných zpráv kompetentních úřadův se řídíce, trestem exkommunikace zapovídali sloužití slovansky, vydala stolice apoštolská edikt dřívějším odporující.

Bela IV., král uherský a charvátský (1235—1270), jmenoval roku 1245 Ugrina arcibiskupem spljetským, který si tehdejšího biskupa senjského Filipa poslal k Innocentiovi IV. (1243—1254) do Lugduna (Lyona) s prosbou o arcibiskupské pallium.²⁾ Osvícený biskup latiník přihlížeje k tomu, že v jeho diecesi výhradně se sloužilo slovansky, užil této příležitosti, aby i pro svou osobu vymohl povolení slovanské bohoslužby od apoštolské stolice. Papež, jehož všim právem nazývají ozdobou kanonistův, otcem práva a světlem světa (*luminare mundi*), daleko jsa vzdálen uniformující tendence svých předchůdcův, neváhal prosebníkovi povolití pro území, kde dosud sloužili slovansky, podmínku ustanovív, aby slovanský text kostelních knih dokonale souhlasil s latinským originálem, a přízpusobiti se krajině a jednotlivým místům. Zásadou jeho bylo: liturgie jest hlavní věcí; slovo jest pro věc, ne věc pro slovo: *sermo rei et non res sermoni subiecta*.³⁾

V listině papežově po prvé se vyskytuje zpráva, že hlaholské písmo vymyslel svatý Jeronym, rodilý Stridoňan.

Roku 1252 opat klášteřa benediktinského omišaljského se svými mnichy prosil téhož papeže, by jim, kteří jsouce Slované mají svoje vlastní písmo a nemohou se naučiti latinsky, povolil sloužití slovansky, jako vždycky bývalo v klášteře. Odpovídaje Innocentius IV. 26. ledna 1252, přivoluje, aby jim *Fruktuosus*, biskup krecký, udělil žádanou licenci.⁴⁾

Jinde nestarajíce se o církevní zákaz sloužili dále slovansky obřadem římským, a protože zákaz od roku 1062 obnovován

¹⁾ Thomas archidiaconus Spalatensis u Prodana Pril. E str. 44.

²⁾ Prodan, Uspomene X. Prvi prosvjetiteli i glagolica str. 574.

³⁾ Raynaldus in Annalibus eccles. ad. ann. 1248 num. 52. Dr. Lucas Jelić, *Fontes historici liturgiae Glagolitico-Latinae a XIII—XIX saeculum*. Veglar 1906. Saeculi XIII. pag. 9 num. 3.

⁴⁾ Jelić uv. spis str. 9 č. 5.

nebyl, hlaholská bohoslužba nabyla práva promlčením. Od roku pak 1248 nebyla více zapovídána, ale všude trpěna mezi Jiho-slovany, kteří si ji nad míru zamilovali. Tím jenom si vysvětlíme, že tak velice se rozšířila hlaholská bohoslužba.

K oblasti její náleželo nebo náleží dosud nynější arcibiskupství barské, část nynější církevní provincie gorické, (diecese gorická, lublaňská, porečskopoljská, terstskokoparská a krecká), provincie zaderská (s diecesemi zaderskou, dubrovnickou, hvarskou, kotorskou, spljetskomakarskou a šibenickou); provincie záhřebská s diecesemi záhřebskou, djakovskou a senjskou; nynější provincie vrhbosenská s diecesemi vrhbosenskou, mostarskoduvenskou a trebinjskou. Hlaholskou liturgii pěstovaly řehole: benediktinská, paulinská, františkánská, minoritská a třetí řád svatého Františka. Ve čtrnáctém věku vyskytuje se až v Lipně diecese čanadské ve stolici aradské v Uhrách. Kdekoli v Srbsku v sedmáctém věku užíváno obřadu římského, slouženo hlaholsky. V témže věku nalézáme hlaholskou liturgii i v Srědci bulharském. I v samém Římě byla u svatého Jeronyma a nyní i v nově zbudované kapli svatých Soluňanův u sv. Klimenta jest dovolena, jakož měla své právo v ústavě illyrském v Loretě a až dosud trvá v Benátkách u svatých Jirího a Tryfona.¹⁾ Že zavedena byla v jednom klášteře v Čechách a v Polsku, kdož by nevěděl?

Dejme tomu, že hlaholitě charvátští znali bullu Jana VIII. *Industriae tuae*, kterou papež slavně uznává Methoděje pravověrným a potvrzuje výslovně slovanskou liturgii zemím téhož jazyka. Pak se jí zcela jistě dovolávali roku 1059 na synodě, která jí mlčením nemohla pominouti. Uznala-li ji za pravou a nepodloženou, odpadla inkriminace Methoděje pro haeresi, bylať nemožna. Neuznala-li jí za původní, bylo třeba v aktech uvéstí některé aspoň důvody, proč byla odmítnuta.

Ani senjský biskup Filip, žádaje roku 1248 papeže Innocentia IV. o povolení slovanské liturgie pro svou osobu, neznal naši listiny, neboť kdyby se jí byl dovolával, papež byl by jí uznal, ale pak nemohl slovanského písma připisovati svatému Jeronymovi, nýbrž jak tam čteme zřejmě, Konstantinovi filosofovi,

¹⁾ Viz Hlídku 1906 str. 527, kde sestavil jsem v recenzi díla Jelićova, kam až se rozšířila hlaholice.

aniž by takovou váhu byl kladl na zvykové právo Jihoslovanův na slovanskou bohoslužbu. Jako proslavený kanonista byl by snadno postihl dosah listiny a nejsa nikterak protivníkem slovanštiny v bohoslužbě, byl by buďto výsadu potvrdil v celém jejím rozsahu, nebo byl by ji obmezil teritoriálně. Anebo nepřipustil pravosti listiny, a pak ačkoli se jeví příznivcem církevního slavismu, ji zavrhl formálně slovy slušnými, mírnými, ale rozhodnými. Jelikož pak ani jednoho nečiní ani druhého, ale o naší listině ani se nezmiňuje, nemůžeme jeho mlčení vykládati jinak, nežli že se vůbec o ní nedověděl, tedy se ji biskup Filip neprokazoval.

Dr. Hýbl se domnívá, že našel stopu „možného původu listu *Industriae tuae* v zápase o právní trvání slovanské liturgie v Čechách a v Chorvatsku v X.—XI. věku,“ kdy „stal se patrně pokus podepřít existenci slovanského obřadu, jež církev nechtěla uznati, papežským schválením z doby Methodějovy.“¹⁾ Mám za to, že jsem v předcházejících řádcích vykonal důkaz na základě pramenův historických obecně uznávaných, že ani na té ani na oné straně se o to nepokoušel nikdo. V Charvátech patrně ani se nenadáli, že by papež kdy byl schválil slovanskou bohoslužbu, sic by v ustavičných bojích nebyli mlčeli o listině, kteráž by jim byla bývala vitanou zbraní proti latinismu, který tak často a dlouho na jihu ohrožoval bohoslužbu slovanskou. Co do Čech můžeme prohlásiti nejvýš pravděpodobným, že Kosmas letopisec znal sice bullu *Industriae tuae*, kterou nazývá *privilegium Moraviensis ecclesiae*, ale šíře o ní nemluví, protože prý byl její obsah obecně znám; není nemožno, že se o ní nešíří také proto, že nebyl příliš nadšen slovanskou liturgií, kteráž jest podstatou jejího obsahu. U latinika nelze nic jiného snáze předpokládati.

Dr. Hýbl dále vykládá: „O účelu padělku učinil jsem již zmínku. Měl jim patrně trvající *de facto* obřad slovanský býti zajištěn i právně. Tuto domněnku potvrzuje rozbor poslední části listu. Všechny známky, které byly na svém místě shledány jako podezřelé v pravém listě papežském, lehce se vysvětlují stanoviskem pozdějšího obhájce. Hned slova „*nec sanae fidei vel doctrinae aliquid obstat etc.*“ jsou theoretickou apologií obřadu slovanského se strany někoho, kdo narážejí na odpor

¹⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 295.

v celé dosavadní praxi církve západní, dovolává se dogmatické nezávadnosti věci.“¹⁾ — Proti tomu bych připomněl, že theoretická obrana slovanské bohoslužby, jak ji máme ve slovech dotčených, hodí se výborně do devátého věku, kdy liturgie slovanská byla v počátcích, nikoli však do desátého a jedenáctého století, kdy byla již nabyta občanského práva. Při tom se nemohu nepozastaviti nad tím, že náš autor mluví v první větě o padělku, ve čtvrté pak pouze o podezřelých místech pravého listu papežského, ačkoliv mu zde běží zřejmě o touž listinu.

Náš autor podotýká: „Významný jest také obrat „*sicut in quibusdam ecclesiis fieri videtur.*“ Slova ta zřejmě ukazují na stav v X.—XI. století, kdy obřad slovanský — v Čechách a v Chorvatsku — obmezen byl pouze na některé kostely.“²⁾ Připouštím, že slovanská liturgie v Čechách po vypuzení učňův Methodějových z Moravy více méně se obmezovala na několik jenom kostelův, a později zanikla docela, a od roku 1039 pěstována byla v jediném klášteře sázavském. Ale v Charvátech dalmatských patrně ohrožovala panství latiny v celé církevní provincii spljetské, když se proti ní pracovalo s takovým úsilím.

Dr. Hýbl pokračuje takto: „Nesmíme konečně nechat bez povšimnutí i zakončení listu „*et si tibi et iudicibus tuis placet etc.*“, kde se Svatoplukovi a jeho lidem dává na vůli zvoliti si podle svého osobního přání obřad latinský místo slovanského. Slova ta zdála se býti Jagičovi důkazem nemožné poštelosti se strany padělatelů. Jagič ovšem polemizuje tu proti názorům Goetzovým, že list byl padělán ještě v IX. století od učenniků Methodějových; v tomto případě bychom se skutečně mohli pozastaviti nad takovou ústupností se strany falsifikujících Methodiánů, ačkoli rozhodné váhy by námitka Jagičova ani tenkrát míti nemohla. Zcela jinak jeví se slova ta ve světle poměrů pozdějších, ve století X.—XI. Tenkrát stoupencům slovanského obřadu nemohlo jíti již o všeobecné jeho zavedení, nýbrž o pouhou toleranci.“³⁾ — Ale práva na toleranci nabyta slovanština v liturgii dle práva zvykového promlčením. K tomu nebylo třeba žádné listiny.

¹⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 296.

²⁾ Na uv. m. str. táž.

³⁾ Na uv. m. str. táž.

Presvědčili jsme se, že jí necitoval, ani se jí nedovolával nikdo ani se strany duchovní ani světské v Čechách ani v Charvátech. Cui bono byla by tedy listina podvržena?

Dr. Hýbl dovozuje dále: „Ten, kdo se tehdy falešným listem pokoušel brániti obřad slovanský, musil stilisovati domnělý projev papežský tak, aby zbytečně nebudil odpor moci světské, případně též podezření; i vložil tam klausuli tu se zřením k stávajícím poměrům, o nichž nyní ovšem určitě se vysloviti nemůžeme. Mnohem nápadnější jest v listě, kterým obránce slovanského obřadu jeho oprávněnost chtěl obhájit, výminka domněle papežem učiněná, aby se i při mši slovanské evangelium četlo nejprve slovansky a pak teprve latinsky.“¹⁾

Nebylo věru ani třeba tolik se ohlížeti na moc světskou, která i v Čechách i v Charvátech aspoň většinou přála slovanské liturgii. Naproti tomu byla latinská hierarchie zde i tam jiného smýšlení. Ale jako provedla svou světská moc v Charvátech, spoléhajíc se na lid obecný, tak by se bylo stalo i v Čechách, kdyby se bylo podařilo knížeti Vratislavovi pro slovanskou liturgii získati i nejvyšší moc církevní, papeže.

Ostatně mohu zde konstatovati, že ani v jediném vydání listu Hadriana II. a Jana VIII., pokud mně jsou přístupna, není ustanoveno, aby se při mši svaté sloužené slovansky evangelium (s lekcí) četlo nejprve slovansky a pak teprve latinsky, nýbrž všude mám: nejprve latinsky a potom slovansky pro lid latině nerozumějící.

Dále soudí Dr. Hýbl: „Jest zajímavé, že se tato výminka stejně čte v obou listech, jimž se podkládá schválení slovanské liturgie, jak v latinském listě Jana VIII., tak i ve slovanském listě Hadriana II.“²⁾

Zde zase dovoluji si upozorniti na rozdíl Hadrianova listu a bully *Industriae tuae*, kterého si nevšiml ani Dr. Hýbl: Podle slov slovanského textu listu Hadriana II., který nás došel, vůbec nařizeno jest při slovanské mši svaté zpívatí lekcí s evangeliem napřed latinsky a potom slovanským jazykem, kdežto bulla Jana VIII. obmezuje zpívání latinského evangelia pouze na kostely země Svatoplukovy (papež jemu píše:

¹⁾ Na uv. m. str. táž.

²⁾ Na uv. m. str. táž.

in omnibus ecclesiis terre vestre... evangelium Latine legatur et postmodum Sclavinica lingua translatum... adnuncietur.¹⁾ Tímto rozkazem řídí se, pokud mi povědomo, kněží hlahlostí na jihu až podnes, neboť sloužíce mši svatou jazykem slovanským zpívají nebo čtou evangelium pouze slovansky, nikoli pak také latinsky.

Náš autor připomíná dále: „Zde patrně stojíme před ohlasem skutečného stavu věci, jak zaveden byl — nepochybně z opatrnosti k zmírnění novoty a ukonejšení rozhodujících kruhů — samým Metodějem a jak jej patrně zachovávali i jeho učennici na půdě církve západní. Obhájcům slovanské liturgie patrně zdálo se vhodné položit do domnělých projevů papežských ono obmezení, aby se koncesse obsažená v těch listech jevila tím pravděpodobnější, při čemž asi spolupůsobila ta okolnost, že i list papeže Štěpána V., obřad slovanský zapovídající, má klausuli podobnou, míněnou ovšem jinak, aby se totiž v latinské mši po přečtení evangelia text a obsah jeho vyložil lidu slovansky. Co se v listě Štěpánově jeví jako koncesse jazyku slovanskému, stilisují neauthenticke projevy papežské jako výhradu jazyku latinskému. Možná, že pisatel listu *Industriae tuae* měl před sebou také legendu Metodějovu, čímž bychom vysvětlili si shodné znění oné výminky v obou domnělých listech papežských roku 869 i 880.“²⁾

Tak hájí Dr. Hýbl své domněnky, že list Jana VIII. *Industriae tuae* snad podvržen byl v desátém neb v jedenáctém věku. Předpoklad, jakým ukončuje tyto svoje dedukce, totiž „že pisatel listu *Industriae tuae* měl před sebou také legendu Metodějovu“,³⁾ čímž bychom si mohli vysvětliti shodné znění oné podmínky v listech papežských z roku 869 a 880, jest, ne-li nemožný, jistě smělý a pravdě nepodobný.

Autor dále rozkaz Štěpána VI., aby Slovanům moravským slovo boží hlásáno a vykládáno bylo jazykem slovanským, pokládá za koncessi jazyku slovanskému. Přece kde kdo by se pozastavil nad tím, kdyby se evangelium Slovanům mělo vykládati latinsky, ně-

¹⁾ Friedrich, *Codex diplomaticus* I. pag. 21.

²⁾ Slovanská liturgie na uv. m. str. 296 sted.

³⁾ Na uv. m. str. 297.

mecky nebo vůbec jazykem jim nesrozumitelným. Slované měli a mají právo nepochybné a nezadatné, slyšeti slovo boží jako všichni ostatní národové jazykem mateřským. Rozkázal-li Štěpán VI. něco podobného, pak jim neudělil žádné koncesse, žádné milosti, nebo na to měli přirozené právo.

Nemůžeme sice upřít, že v desátém a jedenáctém věku podvrhovány byly listiny na zajištění práv skutečných, ale listinou dosud nedoložených, však jenom na praktickou potřebu, a nikoli snad za tím pouze účelem, aby byly uloženy v archivech. Bulla *Industriae tuae* kompetentním úřadům nebyla ukazována, nebyla citována, nebylo jí nikdy užíváno prakticky. Přivržencům slovanské bohoslužby byla však její oprávněnost docela nepochybná, jak Dr. Hýbl uznává sám.¹⁾ Proto mám za to, že bylo zcela nepotřebno a zbytečno podvrhovat tuto listinu na zabezpečení tohoto práva; ano mohlo se státi, čeho falsator jistě nebyl zamýšlel, právo spravedlivě nabyté pochybným, ba falsator mohl takto svou lehkovážností Slované o ně nadobro připravit.

Na konec již jenom několik slov o tom, jakým způsobem se falšovaná prý listina dostala do registu Jana VIII. nyní ve Vatikáně chovaného? Kdo by to byl mohl udělati?

Dotčený právě kodex není původní regist Jana VIII. papeže, nýbrž pouhý opis z jedenáctého věku. Jak známo, týkají se věci Methodějovy čtyři nás tam došlé listy Janovy: fol. 77 v. epist. 201 Svatoplukovi knížeti „*Scire te volumus*“, fol. 77 v. a 78 epist. 202 Methoději arcibiskupovi „*Praedicationis tuae*“, oba z roku 879. Dále máme zde fol. 99. v. až 100 v. epist. 257. Svatoplukovi „*Industriae tuae*“ z roku 880 a konečně fol. 110 a 110 v. (obojí 110 v. epist. 278 Methodějovi „*Pastoralis sollicitudinis*“ z roku 881.

Kodex tento ve vatikánském archivě se jest již od třináctého století; dříve byl na Monte Casině, kdež byl i psán.

Připustme na chvíli, že hypothesis Hýblova o podložení bully *Industriae tuae* se srovnává s pravdou. Na Monte Casině byl původní regist Jana VIII. z posledního období jeho vlády. Někdo přinesl falšovanou listinu papežovou pečeti opatřenou žádaje o přijetí její do archivu, nebo odevzdal jí písaři zaměst-

¹⁾ Na uv. m. str. 295.

nanému právě opisováním kodexu, prose, by ji zařadil mezi ostatní papežovy listy.

Snáze bylo vyhotoviti listinu se všemi formaliiemi a opatřiti ji pečeti, nežli mnicha benediktina přesvědčiti, že jest původní a dosíci od něho, aby ji přijal do archivu nebo zařadil mezi listy právě opisované. Nebo byly-li ostatní tři listy z roku 879 a 881 v původním papežově registě, pak byl tam nepochybně i pravý list Jana VIII. Svatoplukovi knížeti z roku 880.

Na Dra. Hýbla působí Janův list *Pastoralis sollicitudinis* dojmem docela jiným než list *Industriae tuae*. Odtud a že v „papežově listě“, který čteme ve 12. hlavě legendy o Methoději, „není ani slova o slovanské liturgii“, soudí náš autor, že Methoděj nepochodil v Římě roku 880: „Byl-li skutečně efekt Metodějovy cesty do Říma tak skvělý, čekali bychom ohlas toho i v životopise.“¹⁾ A níže dokládá: „Metodějovo jednání s papežem roku 880 mělo zcela jiný průběh a výsledek, nežli jak se nám jeví z listu *Industriae tuae*. V záležitosti věroučné dostalo se Metoději napomenutí, aby se ve všech různých srovnal s církví římskou, v příčině bohoslužby pak musil slíbiti, že nebude na dále mše ani jiných obřadů konati jazykem slovanským.“²⁾

Mimoходом podotýkám, že listina beze jména pisatelova, jak nám jej podává legenda, podivným jest kriteriem badatelů, který neuznává její původnosti. Ale přes to připustme aspoň na chvíli, že list Jana VIII. Svatoplukovi z roku 880 zněl asi tak, jak udává Dr. Hýbl. Byl-li tento list v původním registě Jana VIII. (což vším právem lze předpokládati), jaké příčiny přiměly kopistu, aby místo pravého listu, jak jej nalezl v registě, vsunul dokument, který nalezl v archivě nebo který jemu byl dodán privátní osobou, dokument, pravím, který s obsahem onoho nejenom nesouhlasil, nýbrž obsahoval a parte potiori stipulace tomu odporující. Takové jednání bylo by tím podivnější, protože zde běželo o slovanskou liturgii, která mnichu latiníkovi a priori se nezamlouvala.

Těže okolnosti dbáti třeba i v tomto případě, nebylo-li listu Svatoplukovi z roku 880 v registě původním. Sotva lze uvěřiti, že by mnich montekasinský tak se dal někým nadchnouti

¹⁾ Na uv. m. str. 292.

²⁾ Na uv. m. str. táž.

a navnaditi pro slovanskou liturgii, aby listinou Industriae tuae doplnil v opise regest Jana VIII.

Tyto úvahy přiměly mě, že nemohu přijmouti při nejlepší vůli vývodův Dra. Hýbla o podvrženosti bully Industriae tuae.

Rovněž tak postrádá věrojatnosti domněnka universitního profesora Dra. Josefa Pekaře, že falšován jest rozhodující passus ve známé bulle Jana VIII. o schválení slovanské mše.¹⁾

¹⁾ Nejstarší kronika česká. V Praze 1903 str. 14. Die Wenzels- und Ludmilalegenden. Prag 1906. S. 22. Fußnote.